VAR334
POISTETTU

PELLERVO-SEURA JA PELLERVO-SEURAN
MARKKINATUTKIMUSLAITOS

MAANVILJELIJÄ JA OSUUSKUNNAT

P. KAARLEHTO ja R. HÄRMÄ

HELSINKI 1959

KAA

923748

PELLERVO-SEURA JA PELLERVO-SEURAN
MARKKINATUTKIMUSLAITOS

MAANVILJELIJÄ JA OSUUSKUNNAT

P. KAARLEHTO ja R. HÄRMÄ

HELSINKI 1959
YHTEISKIRJAPAINO
OSAKEYHTIÖ

ERIPAINOS SUOMEN OSUUSTOIMINTALEHDEN
VIHOSTA 3, 4 ja 5 v. 1958 sekä 1 ja 2 v. 1959.

Alkusanat

Tämän tutkimuksen suorittaminen on ollut mahdollista Kyösti Haatajan Rahaston antaman stipendin ja Pellervo-Seuran myöntämien tutkimusmäärärahojen turvin, mistä lausumme parhaat kiitoksemme. Samaten kiitämme agronomi Matti Kujalaa hänen ansiokkaasta työstään tutkimuksen hyväksi, maisteri Pauli Saksaa hänen antamastaan avusta ja filosofian tohtori Yrjö Littusta hänen osallistumisestaan kysymyskaavakkeen suunnitteluun. Edelleen kiitämme kaikkia niitä henkilöitä, jotka ovat osallistuneet tämän tutkimuksen suorittamiseen ja siten osaltaan tehneet mahdolliseksi sen loppuunsaattamisen.

Aloitteen tämän tutkimuksen suorittamiseksi on tehnyt maatalous- ja metsätieteiden tohtori Paavo Kaarlehto. Hän on asettanut ne kysymykset, joita ko. tutkimuksella on pyritty selvittelemään. Tohtori Kaarlehto on pääpiirteissään laatinut käytetyn kysymyskaavakkeen, tehnyt pääosiltaan suunnitelman aineiston analysoimiseksi ja kirjoittanut tutkimuksen seuraavat luvut: »Viljelijät osuuskuntien jäseninä», »Jäsenuskollisuus», »Osuuskuntien toiminta viljelijäin arvostelun valokeilassa» sekä »Osuuskuntien toiminnassa esiintyvät puutteellisuudet ja niiden korjaaminen». Filosofian tohtori Risto Härmä on suunnitellut tutkimuksessa käytetyn otannan, osallistunut kysymyskaavakkeen valmistamiseen ja tutkimusaineiston analysoinnin suunnitteluun, suurelta osalta suunnitellut tutkimusaineiston siirtämisen reikäkorteille, valvonut tulosten laskemisen ja taulukoimisen sekä kirjoittanut luvun: »Tutkimuksen tarkoitus, aineisto ja tutkimusmenetelmä».

Helsingissä 12. 6. 59.

Tekijät

MAANVILJELIJÄ JA OSUUSKUNNAT

I. Tutkimuksen tarkoitus, aineisto ja tutkimusmenetelmä

Maanviljelijäin osuustoiminnasta on puolivuosisataisen vilkkaan kehityskauden jälkeen muodostunut tärkeä taloudellinen tekijä maassamme. Sen melko monimutkaisen sisäisen rakenteen tuntemista on näin ollen pidettävä paitsi teoreettisesti mielenkiintoisena myös käytännön kannalta tarpeellisena. Viime aikoina onkin meillä ryhdytty kiinnittämään huomiota osuustoimintatutkimukseen. Tässä tutkimuksessa, jonka tuloksia on selostettu viime ja tämän vuoden kuluessa Osuustoimintalehdessä, on pyritty suorittamaan osuustoiminnan nykyisen tilan peruskartoitusta. Erityisesti on kiinnitetty huomiota kysymykseen, millainen on Suomen maanviljelijä osuuskuntien liikekumppanina ja toisaalta, mikä on hänen kokemukseen perustuva käsityksensä osuuskunnista maanviljelijäin liikeasiain hoitajina. Lisäksi on kohdistettu huomiota niihin tekijöihin, jotka ovat olleet aiheuttamassa hankausta maanviljelijäin ja osuuskuntien välillä esim. estämällä jäseneksi liittymisen ja heikentämällä jäsenuskollisuutta.

Jotta näihin kysymyksiin voitaisiin saada riittävää valaistusta erityisesti niiden ilmenemislaajuuden suhteen, on pidettävä tärkeänä, että tutkimusaineisto peittää riittävästi maan eri osat ja eri suuruiset tilat. Niinpä tämä tutkimus onkin kohdistunut koko maahan eräin rajoituksin. Kustannusten säästämiseksi jätettiin Oulun ja Kajaanin linjan pohjoispuolella oleva alue tutkimuksen ulkopuolelle. Kaupunkeja ja kauppaloita ei otettu lainkaan mukaan, koska haluttiin selvitellä nimenomaan maanviljelijäin suhtautumista osuustoimintaan. Myöskään tutkimusta ei ulotettu koskemaan maamme ruotsinkielisiä kuntia. Siten tutkimusalue käsittää Oulun ja Kajaanin eteläpuolelta 372 suomenkielistä maalaiskuntaa.

Tutkimusaineisto on hankittu otantamenetelmää käyttämällä, koska tutkimusalue maantieteellisesti käsittää suuren osan maatamme ja pääosan maamme kaikista maatiloista. Noin 1 500 tilaa käsittävällä otoksella katsottiin suoritettujen esitutkimusten mukaan päästävän tyydyttävän luotettaviin tuloksiin sekä koko maatalouden osalta että suuruusluokittain tehtävissä alaryhmittelyissä. Toisaalta taas tämä oli ehdottomasti laajin ajateltavissa oleva otanta käytettävissä olevien tutkimusmäärärahojen puutteissa.

Tutkimuksessa käytetty otanta on kaksiasteinen tilasuuruusluokittain ositettu satunnaisotos. Ensiasteen valintayksikkönä on kunta ja toisen asteen valintayksikkönä maatila. Kunnat poimittiin satunnaismenetelmää käyttäen aakkosjärjestyksessä olevasta edellämainituin rajoituksin laaditusta kuntaluettelosta. Valinnan lähtökohtakunta otettiin satunnaismenetelmällä luettelon viiden ensimmäisen kunnan joukosta. Sen jälkeen otettiin mukaan joka viides kunta.

Tutkimuskunnista kerättiin tiedot maataloushallituksen tilastoviljelmiltä. Näiden valinta perustuu maatilojen suuruusluokittain ositettuun satunnaisnäytteeseen, kuten jo edellisestä on käynyt ilmi. Otantaosuus vaihtelee eri tilasuuruusluokissa niin, että se on alhaisin pienemmissä tilasuuruusluokissa ja suurenee isompia tiloja käsittäviin luokkiin siirryttäessä. Siten 2—5 peltohehtaarin tiloista on otannassa mukana noin

joka viideskymmenes maatila, kun taas mukana on kaikki yli 100 peltohehtaarin tilat. Yksityiskohtaisemmin on vuotuisen maataloustiedustelun otanta selitetty sivuilla 7—15 julkaisussa Suomen Virallinen Tilasto, Maatalous, Maatalouden vuositilasto vuosina 1951 ja 1952.

Edellä mainituilla perusteilla valittuun tämän tutkimuksen otokseen tuli mukaan 75 kuntaa ja kaikkiaan 1 674 maatilaa. Lopulliseksi tutkimusaineistoksi jäi käyttökelpoisia kysymyskaavakkeita kaikkiaan 1 393 kpl, joten kato oli 281 kpl eli 16.8 % (Taulukko 1). Tutkimustilojen lukumäärä on 0.2 % kaikkien 2—5 peltohehtaarin suuruisten maatilojen lukumäärästä. Seuraavan ja sitä seuraavan maatilasuuruusluokan kohdalla otantaosuus kaksinkertaistui. Näitä suurempiin tilasuuruusluokkiin siirryttäessä otantaosuus kasvaa loivemmin ja on 3.3 % 50—100 peltohehtaarin tiloista ja tasan 4 % yli 100 peltohehtaarin suuruisista tiloista.

Kysymyskaavakkeita laadittaessa suoritettiin useita koehaastatteluja. Varsinaiset tutkimushenkilöiden haastattelut toimittivat paikalliset haastattelijat, jotka suorittavat tavallisestikin tietojen keräämisen maataloushallituksen tilastoviljelmiltä. Ennen haastattelujen alkamista käytiin henkilökohtaisesti tapaamassa kutakin haastattelijaa. Kysymyslomake mentiin hänen kanssaan yksityiskohtaisesti läpi, ja hänelle pyrittiin antamaan myös kaikki muu tarpeelliseksi katsottu valmennus. Haastattelut tapahtuivat kesä- ja heinäkuussa vuonna 1957.

Aineistoa analysoitaessa on koko maan keskiarvoja laskettaessa käytetty punnuksina maatilojen lukumääriä eri suuruusluokissa. Samoja punnuksia on sovellettu myös tutkittavien osuuskuntien jäsenistöä kuvaaviin lukuihin, jolloin nämä punnukset ovat jonkin verran liian suuret pienimpien tilojen luokissa. Tämän seikan vaikutuksen arvioimiseksi suoritetut tarkistuslaskelmat kuitenkin osoittivat, että ko. asialla ei liene mainittavaa merkitystä tulosten käytännöllisen soveltamisen kannalta. Periaatteessa oikeimmat punnukset olisivat jäsenistöä kuvaavien lukujen kohdalla olleet kunkin osuuskunnan jäsenten lukumäärä erisuuruisilla tiloilla. Ko. lukumääristä ei kuitenkaan liene olemassa täysin tarkkoja tietoja eri osuuskuntien osalta. Lisäksi eri punnuksien käyttö kunkin osuuskunnan kohdalla olisi lisännyt työtä ja kustannuksia tutkimuksen analyysivaiheessa.

Tutkimusaineiston luotettavuuden arvioimiseksi on seuraavassa verrattu keskenään eräitä vastaavia tutkimusaineistosta ja vuoden 1950 maatalouslaskennasta saatuja jakautumia. Tällainen vertailu osoittaa, poikkeaako tutkimusaineisto oleellisesti itse perusjoukosta. Mikäli vertailun kohteina olevissa kysymyksissä ei ole olennaisia poik-

Taulukko 1. Erisuurien maatilojen lukumäärä koko maassa vuonna 1950 ja tutkimusaineistossa vuonna 1957.

Peltoa, maatilaa kohden, hehtaaria	Maatilojen lukumäärä koko maassa eri suuruusluokissa		Tutkimustilojen lukumäärä	
	kpl	Prosenttia kaikkien tilojen lukumäärästä	kpl	Prosenttia vastaavan suuruusluokan tilojen lukumäärästä
2— 4.99	99 400	37.97	241	0.2
5— 9.99	88 434	33.78	372	0.4
10—19.99	54 276	20.74	441	0.8
20—29.99	12 664	4.84	173	1.4
30—49.99	5 469	2.09	114	2.1
50—99.99	1 284	0.49	43	3.3
100 ja yli	223	0.09	9	4.0
	261 750	100.00	1 393	

Taulukko 2. Metsän ala maatilaa kohden

Peltoa maatilaa kohden, hehtaaria	Metsää maatilaa kohden eri suuruusluokissa	
	Vuoden 1950 maatalouslaskennan mukaan, hehtaaria	Osuustoimintatutkimuksen otoksessa vuonna 1957, hehtaaria
2— 4.99	24	19
5— 9.99	33	33
10—19.99	50	55
20—29.99	79	93
30—49.99	112	124
50—99.99	196	210
100 ja yli	622	308
Keskim.	38	38

keamia tutkimusaineiston ja itse perusjoukon välillä, voidaan perustellusti olettaa, että tutkimusaineisto ei myöskään muissa suhteissa oleellisesti poikkea itse perusjoukosta.

Metsäpinta-ala maatilaa kohden on 38 hehtaaria sekä maatalouslaskennan mukaan että myös tutkimustiloilla, kun keskimääräiset metsäpinta-alat punnittiin tilojen lukumäärällä kussakin suuruusluokassa yli kahden peltohehtaarin tiloilla (Taulukko 2). Metsää oli 2—5 peltohehtaarin suuruisilla tutkimustiloilla jonkin verran vähemmän kuin kaikilla vastaavan kokoisilla tiloilla vuoden 1950 maatalouslaskennan mukaan. Seuraavassa suuruusluokassa metsäpinta-ala oli täsmälleen sama kummassakin aineistossa. Sitävastoin 10—100 peltohehtaarin välille jäävissä neljässä tilasuuruusluokassa metsäpinta-alat olivat tutkimustiloilla jonkin verran suuremmat kuin maan kaikilla vastaavankokoisilla tiloilla.

Lehmien lukumäärä oli 3.9 kpl maatilaa kohden tutkimustiloilla verrattuna 3.8 lehmään maatilaa kohden vuoden 1950 maatalouslaskennan mukaan (Taulukko 3). Lehmämäärät ovat alle 30 peltohehtaarin tilasuuruusluokissa jokseenkin samat tutkimustiloilla kuin kaikilla maatiloilla v. 1950. Sitä vastoin kahdessa seuraavassa suuruusluokassa tutkimustiloilla oli jonkin verran vähemmän lehmiä kuin kaikilla vastaavan kokoisilla tiloilla mainittuna vuonna.

Yli kaksi kuukautta vanhojen sikojen lukumäärä sitä vastoin on tutkimustiloilla kussakin suuruusluokassa jonkin verran suurempi kuin maan kaikilla vastaavankokoisilla maatiloilla vuoden 1950 maatalous-

Taulukko 3. Lehmiä ja sikoja maatilaa kohden

Suuruusluokka, peltoa tilaa kohden, hehtaaria	Lehmiä maatilaa kohden eri suuruusluokissa		Vähintään 2 kuukautta vanhoja sikoja maatilaa kohden eri suuruusluokissa	
	Vuoden 1950 maatalouslaskennan mukaan kpl	Tutkimustiloilla vuonna 1957 kpl	Vuoden 1950 maatalouslaskennan mukaan, kpl	Tutkimustiloilla vuonna 1957 kpl
2— 4.99	2.1	2.1	0.5	1.8
5— 9.99	3.3	3.7	1.0	2.1
10—19.99	5.2	5.4	1.7	3.0
20—29.99	8.2	8.3	2.9	5.4
30—49.99	12.0	10.7	4.9	6.7
50—99.99	20.3	18.6	9.8	10.8
100 ja yli	48.8	29.0	25.5	10.5
Keskimäärin	3.8	3.9	1.2	2.5

laskennan mukaan. (Taulukko 3). Siten tuli sikojen lukumääräksi tutkimustiloilla 2.5 sikaa, mutta mainittuna vuonna kaikilla tiloilla ainoastaan 1.2 sikaa maatilaa kohden. Sikojen todellinen lukumäärä on kasvanut vuoden 1950 jälkeen ja oli maataloustiedustelun mukaan 1.4 sikaa tilaa kohden kesällä 1957. Tutkimustilojen sikaluvun poikkeaminen ylöspäin maataloustilastojen ilmoittamista lukumääristä johtunee ainakin osittain siitä, että tutkimusaineistossa on mukana ainoastaan Oulu—Kajaanin linjan eteläpuolella oleva alue. Tällä alueella on sikoja maatilaa kohden enemmän kuin keskimäärin koko maassa.

Lopuksi verrattiin maataloudellista ammattikoulutusta saaneiden lukumääriä. Tutkimustilojen haltijoista oli maataloudellista ammattikoulutusta saaneita 6 % eli täsmälleen yhtä paljon kuin ammattikoulutusta saaneiden lukumäärä vuoden 1950 maatalouslaskennan perusteella.

Tutkimustilat ovat siis peltopinta-alojensa, kotieläinmääriensä ja maanviljelijäin ammttikoulutuksen perusteella jokseenkin samanlaisia kuin maamme kaikki maatilat. Siten ei näiden, sinänsä harvalukuisten karakteristikkojen perusteella voida todeta mitään syytä, miksi tämän tutkimuksen otokseen perustuvat muut tulokset poikkeaisivat oleellisesti kunkin kysymyksen kohdalla yleensä vallitsevasta todellisesta tilanteesta.

Satunnaisostokseen perustuvien tutkimustulosten luotettavuutta on yleisesti testattu myös tilastollisten merkitsevyystestien avulla. Tässä tutkimuksessa niiden käyttö on kuitenkin rajoitettu ainoastaan eräisiin kaikkein tärkeimpiin tutkimustuloksiin. Tällöin on käytetty epäsuhteellisesti ositetun satunnaisotannan testejä. Pyrittäessä tällä tavoin selvittämään kahden prosenttiluvun erotuksen merkittävyyttä tarvitaan itse prosenttilukujen lisäksi näiden erotuksen standardipoikkeama[1]). Edellä mainitut testit ovat kuitenkin liian lieviä, sillä tämän tutkimuksen otantaa olisi täysin vastannut kaksiasteisen epäsuhteellisesti ositetun otoksen testi. Kaksiasteisessa otannassa kokonaisvarianssi muodostuu kummastakin valintaasteesta aiheutuvien varianssien summasta. Täten käyttämässämme otoksessa olisi jouduttu laskemaan kunkin tutkitun ominaisuuden varianssi jokaisen 75 pitäjän sisältä erikseen ja lisäksi vielä pitäjien välinen varianssi. Vasta näiden yhdistämisen jälkeen olisi päästy kunkin ositteen varianssiin, joiden punnitsemisella taas päästään koko otoksen varianssiin.[2]) Pitäjien suuri lukumäärä otoksessa (75) teki kuitenkin tämän kaavan soveltamisen mahdottomaksi, koska tällä tavoin suoritettu varianssien laskeminen olisi vaatinut kohtuuttoman paljon työtä. Siten päädyttiin käyttämään epäsuhteellisesti ositetun otannan varianssin kaavaa.

Myöskään ei ole ollut mahdollista järjestelmällisesti testata kaikkien sinänsä tärkeiden kysymysten tilastollista merkitsevyyttä, joita tutkimuksessa on selvitelty. Siten on tässä tutkimuksessa pyritty osoittamaan verraten harvalukuisten testien avulla, millaista suuruusluokkaa prosenttilukujen erojen on oltava kaikkien vastaajien ja kunkin osuuskuntatyypin jäsenistön välillä, jotta erot muodostuisivat tilastollisesti merkitseviksi. Tällä tavoin päästäneen ainakin erittäin karkeisiin arvioihin merkitsevien erojen suuruuksista.

Osuuskassojen kohdalla on kaikkien vastaajien ja jäsenistön välisten prosenttilukujen eron oltava vähintään noin 8 %, muodostuakseen merkitseväksi 95 %:n todennäköisyydellä, kun vertailtavat prosenttiluvut liikkuvat 35—45 %:n tienoilla tai vastaa-

---

[1]) ROBERT FERBER, »Statistical Techniques in Market Research», (McGraw-Hill Book Company, Inc., New York, 1949), sivut 121—123.

[2]) Ibid., sivut 91—94 ja 142—144 sekä William G. Cochran, »Sampling Techniques», (John Wiley & Sons, Inc., New York, 1953), sivut 215—267.

vasti 55—65 %:n tienoilla ja mukana on molempien vertailtavien aineistojen lukumääristä ainoastaan noin puolet, kuten esim. osuuskassajäsenten talletuksia koskevissa vertailuissa.

Jos sitä vastoin vertailuissa ovat mukana kaikki vastaajat ja osuuskassan jäsenet ja vertailtavat prosenttiluvut liikkuvat 35—65 %:n tienoilla vastaavista kokonaismääristä, riittää merkitsevään eroon 95 %:n todennäköisyydellä noin 5.5 %:n ero vertailtavissa prosenttiluvuissa.

Osuuskauppojen ollessa kysymyksessä vertailtavien prosenttilukujen eron on oltava ainakin noin 9 % ollakseen merkitsevä 95 %:n todennäköisyydellä, milloin vertailussa on ollut mukana kolmen suurimman ositteen kohdalla suunnilleen 25—50 % kaikista vastaajista ja vastaavasti kaikista jäsenistä. Tällöin vertailtavat prosenttiluvut liikkuivat 30—40 %:n ja 60—70 %:n vaiheilla. Milloin taas vertailussa on mukana runsaasti puolet kaikista vastaajista ja kaikista osuuskauppojen jäsenistä ja vertailtavat prosenttiluvut liikkuvat 40—60 %:n tienoilla, niiden eron tulee olla vähintään noin 6 % muodostuakseen merkitseväksi 95 %:n todennäköisyydellä. Sitä vastoin jos vertailussa ovat mukana kaikki vastaajat ja osuuskaupan jäsenet ja prosenttiluvut ovat suuruudeltaan 20—30 %:n tienoilla, niiden eroksi riittää vajaa 5 %, jotta se olisi merkitsevä 95 %:n todennäköisyydellä.

Kaikkia osuusteurastamojen jäseniä ja kaikkia vastaajia koskevissa vertailuissa näyttää mainitulla luotettavuudella noin 5 %:n ero prosenttiluvuissa muodostuvan merkitseväksi, milloin ne liikkuvat 20—40 %:n tienoilla vastaavista kokonaismääristä. Edellä käytetyt testit ovat kuitenkin todellisuudessa jonkin verran liian lieviä, kuten aikaisemmin on mainittu. Tämä seikka on pidettävä mielessä arvioitaessa merkitsevien erojen suuruusluokkaa.

Lopuksi todettakoon tilastollisten merkitsevyystestien käytöstä, että niiden soveltamisen mielekkyys syysuhteita selvittelevissä yhteiskuntatieteitten alaan kuuluvissa otantatutkimuksissa on saatettu viime aikoina tarkastelun alaiseksi. Tällöin on esitetty mielipiteitä, että testien käyttäminen tämän tyyppisissä tutkimuksissa ei olisi lainkaan hyödyllistä, vaan että merkitsevyystestit kuuluisivat vain kokeellisten mittausten yhteyteen, jolloin on mahdollista vakioida mahdollisimman monta muuttujaa. Siten voidaankin todeta, että tällä hetkellä ei ole olemassa mitään yleisratkaisua merkitsevyystestien käytön suhteen.[1]) Näin ollen ei kovin suurta kustannusten ja työn käyttöä näihin laskelmiin voida pitää välttämättömänä eikä tarkoituksenmukaisenakaan.

---

[1]) ERIK ALLARDT, PENTTI JARTTI, FAINA JYRKILÄ ja YRJÖ LITTUNEN, »Nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne», (Helsinki, 1958) sivut 219—220.

II. Viljelijät osuuskuntien jäseninä

Me suomalaiset olemme tietoisia maineestamme osuustoimintakansana. Olemme tulleet vakuuttuneiksi siitä, että maatalousväestön keskittyminen omien liikkeiden ympärille on jo kauan ollut voimakasta, jopa vertaansa vailla olevaa — etenkin jos vertailukohteet valitaan sopivasti. Osuustoimintakansa on saattanut olla tyytyväinen itseensä. On kuitenkin muistettava, että hyvässäkin suorituksessa on sijaa parantamiselle. Kehityksen jatkuminen edellyttää ennakkoluulotonta vallitsevaan tilanteeseen perehtymistä ja positiivisessa mielessä suoritettua kritiikkiä havaittujen epäkohtien poistamiseksi. Tässä mielessä suoritetun tarkastelun kohteeksi on otettava toisaalta viljelijäin käyttäytyminen osuuskuntien jäsenenä ja toisaalta osuuskuntien toiminta viljelijäin liikeasiain hoitajina.

Luonnollisen lähtökohdan tällaiselle tutkimukselle tarjoaa eri osuuskuntien jäsenyyden yleisyyden selvittäminen. Miten suuri osa maamme viljelmien haltijoista on liittynyt osuuskuntien jäseniksi ja kuinka monet ovat jääneet tämän liikkeen ulkopuolelle? Tähän kysymykseen antaa suoritetun haastattelun mukaisen vastauksen taulukko 1.

Taulukko 1. Jäsenyys eri osuuskuntaryhmissä tilasuuruusluokittain

Tilasuuruusluokka	Haastatelluista oli jäseninä					
	Kassoissa %	SOK-laisissa kaupoissa %	Meijereissä %	Teurastamoissa %	OTK-laisissa kaupoissa %	Muissa osuuskunnissa %
2- 4.99	44	52	37	22	23	39
5- 9.99	51	65	42	44	18	54
10-19.99	59	74	69	60	16	70
20-29.99	59	81	85	70	10	90
30-49.99	53	80	84	70	11	85
50-99.99	61	77	70	79	4	93
100-	33	66	55	55	11	67
Keskim.	50 (1)	61 (2)	55 (3)	41 (2)	18(12)	54(18)

Taulukkoa tarkasteltaessa on aluksi syytä kiinnittää huomio keskimääräisiä jäsenyysprosentteja osoittaviin lukuihin. Ne on tässä, samoin kuin kaikissa seuraavissakin taulukoissa, laskettu koko maan tilojen lukumääriä kussakin suuruusluokassa punnuksina käyttäen siten, että ne kuvaisivat mahdollisimman hyvin keskimääräistä tilannetta.[1])

Kun meillä on jäsenten lukumääristä jonkin verran aikaisempaa tietoa olemassa, voimme asettaa tuloksemme pieneen edustavuus- tai luotettavuuskokeeseen. Sinänsähän ei 1 400 viljelijän haastattelu voi ymmärrettävistä syistä antaa täysin virheetöntä kuvaa tilanteesta, olivatpa haastateltavat miten »tieteellisesti» tahansa poimittuja. Meillä on siis täysi syy olla epäluuloisia ja vaatia selvitystä siitä, missä määrin tutkimuksen perusteella lasketut keskiarvotulokset poikkeavat todellisuudesta.

Luotettavuustarkistus voidaan suorittaa parilla yksinkertaisella laskutoimituksella. Tilastojen mukaan on meillä n. 260 000 yli 2 ha:n viljelmää. Kun haastattelun mukaan keskimäärin 55 % kaikkien viljelmien haltijoista on jäsenenä meijereissä ja 41 % teurastamoissa, saamme meijerien jäsenmääräksi 143 000 ja teurastamojen jäsenmääräksi 107 000 henkeä. Kun voimme todeta, että meijerien jäsentilastojen mukainen jäsenmäärä oli v. 1956 129 100 henkeä ja teurastamojen 108 200 henkeä, on lukujen yhteensattuvuutta pidettävä varsin tyydyttävänä.

Vastaavaa vertailua ei voida suorittaa osuuskassojen ja SOK-laisten kauppojen kohdalla. Osuuskassat ilmoittavat jäsenistöönsä kuuluvan maatalousväestön määräksi 170 000 henkeä ja kaupat 287 100

[1]) Suluissa on ilmoitettu niiden haasteteltujen osuus, joilta vastausta tähän kysymykseen ei ole saatu.

henkeä. Näissä luvuissa on kuitenkin mukana ilmeisesti suuri joukko aivan pienten viljelmien omistajia, joita tässä tutkimuksessa ei ole luettu varsinaisiin viljelijöihin kuuluviksi. Osuuskauppojen jäsenmäärää lisännee myös se, että samalta viljelmältä saattaa useampia henkilöitä kuulua jäsenistöön. Täten taulukossamme esitetyt luvut antavat tavallaan selvemmän kuvan viljelijäväestön jäsenyydestä kuin jäsentilastot.

Pyrittäessä arvostelemaan jäsenistöprosenttien suuruutta, ts. sitä, miten jäsenistökysymys eri osuuskuntaryhmissä on hoidettu, voidaan vertailukohteeksi ottaa osuuskuntien asiakaspiirin vastaava laajuus. Tällöin näemme, miten suuri osa viljelijöistä käyttää osuuskuntaa liiketoimissaan, mutta ei ole liittynyt jäseneksi, ja voimme siten luoda ylimalkaisen käsityksen »potentiaalisesta jäsenistöstä».

Kuten myöhemmin tullaan tarkemmin selvittämään, myy 74 % viljelijöistä pääosan tuottamastaan maidosta osuusmeijereihin. Kun jäseniksi on meijereihin liittynyt vain 55 % viljelijöistä, on tässä siis n. 20%:n jäsenistöpotentiaali odottamassa välitöntä hyväksikäyttöä. Osuusteurastamoihin myy lihaa 57 % tuottajista, joten sillä taholla on 16 % nykyisistä asiakkaista jäsenistön ulkopuolella. SOK-laisissa osuuskaupoissa asioi vastaavasti maataloustavarain merkeissä yli 90 % kaikista haastatelluista. Osuuskassojen kohdalla ei vertailua tunnetuista syistä voida suorittaa yhtä mutkattomasti. Todettakoon kuitenkin jo tässä yhteydessä, että 37 % vastaajista ilmoitti omaavansa talletuksia osuuskassoissa (50 %:lla ei lainkaan talletuksia) ja 69 % haastatelluista mainitsi ensimmäiseksi kääntyvänsä osuuskassojen puoleen lainaa tarvitessaan. Parantamisen varaa on siis kaikissa osuuskuntaryhmissä runsaasti, vaikka suomalainen maanviljelijä jo nykyisinkin on jäsenenä keskimäärin (ns. pienosuuskunnat mukaan ottaen) 3.15 osuuskunnassa.

Jäsenistökysymyksen hoitamisesta on puhuttu viime vuosina melko paljon ja jäsenhankintaa on pyritty tehostamaan. Miten tässä työssä on onnistuttu varsinaisten viljelijäpiirien kohdalla, siitä voimme saada tuntuman taulukon 2 perusteella, missä haastatellut on ryhmitetty liittymisvuoden perusteella.

Taulukko 2. Jäseneksi liittymisen aika

Liittymis-vuosi	Jäsenistöstä on liittynyt				
	Kassoihin %	SOK-laisiin kauppoihin %	Meijereihin %	Teurastamoihin %	OTK-laisiin kauppoihin %
—1917	4	5	4	2	.
1918—1927	14	11	11	3	6
1928—1937	22	21	14	10	22
1938—1947	22	25	15	27	28
1948—1952	20	20	18	32	22
1952—1957	12	10	31	19	17
ei muista t. ei vast.	6	8	7	7	5
	100	100	100	100	100

Taulukossa kiinnittää huomiota erityisesti meijereissä ja teurastamoissa viimeisten kymmenen vuoden kuluessa tapahtunut vireä kehitys. Näissä molemmissa osuuskuntaryhmissähän on noin puolet jäsenistöstä liittynyt vuoden 1947 jälkeen. Osuuskassoissa ja -kaupoissa eivät erityisesti viimeisen viisivuotiskauden liittymisluvut liene paljonkaan suurempia kuin mitä normaali jäsenistön uusiutumistarve edellyttää.

Kun osuuskuntien ulkopuolelle jäänyt viljelijäjoukko on todettu näin lukuisaksi, herää mielessä luonnollisesti kysymys tähän johtaneista syistä. Tiettyä valaistusta asiaan voimme saada aluksi taulukkoa 1 tarkemmin tutkimalla. Siinä esitetyn suuruusluokkajaoituksen perusteella voimme todeta keskisuurten viljelmien haltijat innokkaim-

miksi osuustoimintamiehiksi, kun taas pienviljelmistä on suhteellisesti suurin osa jäänyt osuuskuntiin liittymättä. Viimeksimainittu ilmiö, joka tuntuu ehkä hieman yllättävältä ainakin pellervolaisen osuuskauppaliikkeen kohdalla, saa selityksen OTK-laisten kauppojen kohdalla todettavasta päinvastaisesta jakautumisesta.

Liian pitkäksi aikaa ei kuitenkaan ole syytä jäädä näitä suuruusluokkajakautumia tarkastelemaan, varsinkaan kun niiden luotettavuus haastateltujen suhteellisen pienen lukumäärän takia ei ole läheskään kiistaton. Parasta on tarttua härkää sarvista ja kysyä, minkä syyn haastateltavat itse katsovat muodostuneen jäseneksi liittymisen esteeksi. Taulukko 3 antaa vastauksen tähän tiedusteluun.

Taulukko 3. Jäseneksi liittymisen esteenä olevat syyt

Esteenä olevat syyt	Ei-jäsenistä mainitsi syyksi			
	Kassojen kohdalla %	Kauppojen kohdalla %	Meijerien kohdalla %	Teurastamojen kojdalla %
Ei tarvitse ko. palveluksia	10	—	10	22
Periaatteesta ei liity	1	3	1	1
Muun liikkeen asiakas	8	13	32	6
Ei tuota etua	20	14	14	15
Jäsenmaksu korkea	—	5	2	4
Etäinen sijainti	4	15	3	4
Ei ole pyydetty	16	8	8	14
Välinpitämätön	40	40	28	32
Muut syyt ja ei vast.	1	2	1	2
	100	100	100	100

Yleiseltä kannalta on tärkeätä tulla mainituksi, että sellainen syiden jaoittelu kuin taulukossa 3 on esitetty, muodostuu pakosta jossakin määrin subjektiiviseksi. Vastaajat, joille haastattelija ei esitä mitään valmiita vaihtoehtoja, käyttävät luonnollisesti omia sanamuotojaan, joista yhteenvedon laatijan on etsittävä ajatuksen ydin jaoittelun perustaksi. Valitettavasti joudutaan tällaisessa käsittelytyössä syrjäyttämään sinänsä rikkaita ja mielenkiintoisia yksityiskohtia pyrittäessä pitämään esitys riittävän keskitettynä. Aineiston tilastokäsittely on kuitenkin suoritettu niin, että myös yksityiskohdista on tarvittaessa mahdollista saada lisäselvitystä. Vielä on ehkä syytä kehoittaa varovaisuuteen suoritettaessa prosenttilukujen rinnastuksia eri osuuskuntaryhmien kesken, koska niitä laskettaessa vertausperusteena oleva ei-jäsenten määrä on vaihteleva.

Tarkasteltaessa taulukossa 3 esitettyjä syitä hieman yksityiskohtaisemmin kiintyy huomio siihen, että välinpitämättömyys on kaikkien osuuskuntaryhmien kohdalla merkitsevimmässä asemassa. Tähän ryhmään on jaoitteluissa luettu toisaalta kaikki ne haastateltavat, joiden vastaus on kulkenut »ei ole tullut liityttyä»-linjaa ja toisaalta ne, jotka eivät haastattelijalle ole osanneet mitään varsinaista syytä keksiä. Viimeksimainitun ryhmän suuruus on kaikissa osuuskunnissa ollut lähes puolet koko välinpitämättömien ryhmästä. Osuuskassojen jäsenhankintasäännösten erikoisluonteen vuoksi ovat ne luonnollisesti tässä tarkastelussa muista poikkeavassa asemassa.

Merkitykseltään toisella sijalla jäseneksi liittymisen esteissä on kohonnut se viljelijäin havainto, ettei jäsenyydestä ole etua. On ehkä syytä korostaa, ettei tällä välttämättä tahdota leimata osuuskuntaa huonoksi liikekumppaniksi. Itse asiassa näin ajattelevia — jotka siis sanovat muualla saavansa myydessään paremman hinnan tai ostaessaan saavansa halvemmalla — on tässä ryhmässä kauppojen kohdalla vain 3 %, meijerien kohdalla 2 % ja teurastamojen kohdalla 4 %. Haastateltujen mielessä on ilmeisesti ollut ajatus, ettei jäsenyys sinänsä tuota mitään sellaista etua, josta eijäsen osuuskunnan kanssa asioidessaan jäisi paitsi.

Kolmantena on mainittu syy, jota voitaneen pitää oikein »supisuomalaiselle» luonteelle ominaisena: »Kun ei kerran ole pyydetty niin en minä tuppaa». Neljäs syy esiintyy luonnollisesti useimmin pienempien tilaryhmien kohdalla samoinkuin viideskin. Mainittakoon vielä, että ryhmään muut syyt on luettu jonkin toisen perheenjäsenen kuuluminen ko. osuuskuntaan.

Eräänä huomattavana jäseneksi liittymiseen vaikuttavana tekijänä, jonka merkitys edellä esitetystä ei käy selville, on ilmeisesti poliittinen katsantokanta. Tähän kysymykseen voidaan luoda hieman valaistusta taulukon 4 perusteella, jossa on suoritettu kaikkien haastateltujen ja jäsenten luokittelu puoluekantojen perusteella. Kysymys kuului: minkä poliittisen puolueen katsantokanta on lähinnä omaanne vastaava?

Jos osuuskuntien jäsenyys ei olisi lainkaan riippuvainen poliittisesta katsantokannasta, pitäisi kaikissa haastatelluissa (siis ensimmäisessä sarakkeessa) olla sama prosentti kunkin puolueen edustajia tai puolueettomia kuin ei-jäsenten joukossakin. Jos voidaan osoittaa, että jokin ei-jäsenten prosenttiluku poikkeaa merkitsevästi vastaavasta kaikkien haastateltujen kohdalla esitetystä prosenttiluvusta, on katsottava että politiikalla on ollut vaikutusta jäsenyyskysymykseen. Taulukosta voidaan esimerkiksi todeta, että maalaisliittoon kuuluvia on kaikista haastatelluista 55 %,

Taulukko 4. Kaikkien hastateltujen ja ei-jäsenten puoluekannat

	Niistä, jotka eivät ole jäsenenä				
	Kaikista haastatelluista %	osuuskassoissa %	SOK-laisissa kaupoissa %	osuusmeijereissä %	osuus-teurastamoissa %
Maalaisl.	55	49	44	51	49
Sos.dem.	9	10	12	11	11
Kok.	5	6	3	3	4
Komm.	2	2	4	3	3
Kansanpuolueet	1	1	1	2	1
Ei puoluekantaa	4	4	6	3	5
Ei osaa sanoa	11	13	14	12	12
Ei halua sanoa	10	10	13	10	12
Ei vast.	3	5	3	5	3

mutta kassojen jäsenistöön kuulumattomissa heitä on hieman vähemmän, 49 %. Tutkimuksen suorittajilla ei ole ollut vielä tilaisuutta selvittää näiden erojen merkitsevyyttä.

Edellä käsiteltyjen lisäksi on luonnollisesti olemassa lukuisia muita tekijöitä, joilla saattaa olla vaikutusta jäsenyyteen. Mielenkiintoista olisi tarkastella mm. ei-jäsenten ikäjakautumaa, jotta voitaisiin luoda numerollista valaistusta paljon puhuttuun nuoren polven vieraantumiseen osuustoiminnasta. Tämän samoin kuin useiden muiden kysymysten lähempi tarkastelu on kuitenkin tarkoituksenmukaista jättää nyt suorittamatta.

III. Jäsenuskollisuus

Suomen osuustoiminnalle on ominaista, että jäsenistön siteet osuuskuntaan ovat varsin löyhät. Jäsenmaksut ovat yleensä pienet, ylijäämänpalautukset vähäisiä ja hintadiskriminointi merkityksetöntä. Kun lisäksi mitään sitoumuksia solidaarisuudesta osuuskuntaa kohtaan ei jäseneksi liitettäessä vaadita, jää jäsenuskollisuus mitä suurimmassa määrin viljelijäin vapaan harkinnan varaan. Puuttumatta tässä yhteydessä lähemmin kysymykseen, onko näin suuren vapauden ylläpitäminen viljelijäin yhteisedun mukaista, on joka tapauksessa todettava, että osuuskuntien menestys ja siten myös mahdollisuudet jäsenten tehokkaaseen palveluun jäävät huomattavalta osalta jäsenuskollisuudesta riippuviksi. Täten muodostaakin solidaarisuuskysymys tärkeän tutkimuskohteen osuustoimintamme tilaa selvitettäessä.

Jos kysymystä tarkasteltaessa edetään osuuskuntaryhmittäin, voidaan osuuskassojen jäsenten solidaarisuuden mittapuuksi asettaa ensinnäkin talletusten jakautuminen eri rahalaitoksiin. Onhan luonnollista, että kassojen mahdollisuudet tyydyttää maanviljelijäväestön luotontarvetta riippuvat oleellisesti niiden haltuun annetuista talletuksista. Tämän tarkastelun lähtökohdaksi on mielenkiintoista luoda yleiskuva vastaajien talletustoiminnasta taulukon 5 avulla.

Taulukon 5 numerotiedot osoittavat varsin loogillisesti, että talletuksia omaavien luku kasvaa voimakkaasti tilasuuruuden kohotessa. Vastaavasti voidaan havaita käytettyjen talletuslaitosten lukumäärän lisääntyvän tilojen pinta-alan kasvaessa. Erityisesti on syytä huomata, että puolet haastatelluista mainitsee olevansa kokonaan ilman talletuksia. Luonnollisesti jää tämä osa vastaajista seuraavan tarkastelun ulkopuolelle. Kysymykseen vastaamatta jättäneiden luku oli merkityksetön.

Taulukon 6 perusteella voidaan vertailla keskenään kaikkien haastateltujen keskimääräisiä talletustapoja, kaikkien jäsenistöön kuuluvien talletustapoja ja sellaisten jäsenten talletustapoja, jotka ovat ilmoittaneet lainaa tarvitessaan ensiksi kääntyvänsä osuuskassan puoleen. Tätä vertailua varten on aineisto jaoiteltu talletustapoja ja samalla jäsenuskollisuutta kuvaavasti viiteen luokkaan, jotka osoittavat kuinka monta prosenttia vastaajan talletuksista on osuuskassoissa. Taulukossa ilmoitetaan, kuinka monta prosenttia tarkastelun koh-

Taulukko 5. Haastateltujen talletuksissaan käyttämien rahalaitosten lukumäärä

Tilasuuruusluokka	Ei lainkaan talletuksia rahalaitoksissa	Talletuksia yhdessä rahalaitoksesa	Talletuksia kahdessa rahalaitoksessa	Talletuksia kolmessa rahalaitoksessa	Talletuksia neljässä rahalaitoksessa
2— 4.99 ha	57	25	13	4	1
5— 9.99 »	52	27	15	4	1
10—19.99 »	42	31	17	9	1
20—29.99 »	33	30	24	10	3
30—49.99 »	27	30	27	11	3
50—99.99 »	21	30	33	16	—
100— »	11	22	56	—	11
Prosenttia kaikkien tilojen lukumäärästä	50	27	16	6	1

Taulukko 6. Osuuskassojen käyttö talletuspankkina

Osuuskassatalletukset % asianomaisen kaikista talletuksista (jäsenuskollisuusluokka)	Ryhmä I Kaikista hastatelluista, joilla on talletuksia, kuului luokkaan	Ryhmä II Kassojen jäsenistä, joilla on talletuksia, kuului luokkaan	Ryhmä III Niistä talletuksia omaavista jäsenistä, jotka ilmeisesti ensiksi kääntyvät kassojen puoleen, kuului luokkaan
	%	%	%
(0 %) I	26	14	6
(1—29 %) II	8	7	4
(30—59 %) III	16	18	16
(60—89 %) IV	14	18	22
(90—100 %) V	36	43	52
	100	100	100

teena olevista eri vastaajaryhmistä kuuluu kuhunkin jäsenuskollisuusluokkaan.

Taulukon numeroita tarkasteltaessa kiintyy huomio ehkä ensiksi V luokan kohdalla oleviin lukuihin, jotka osoittavat, miten suuri osa eri ryhmissä on ollut osuuskassoille täysin solidaarisia maanviljelijöitä. Näitä, kaikki talletuksensa osuuskassaan vieviä viljelijöitä näyttää jäsenistössä olleen jonkin verran enemmän (43 %) kuin ryhmässä I keskimäärin (36 %). Kaikkein runsaimmin näitä uskollisia on kuitenkin ollut ryhmässä III (52 %). Erittäin kiintoisaa on myös panna merkille, että sellaisten osuuskassan jäsenten määrä, jotka ovat osoittaneet kaikki talletuksensa kassan ulkopuolelle, on niinkin suuri kuin 14 %.

Se seikka, että ryhmien II ja III välillä on taulukossa 6 havaittavissa melko huomattavaa eroa, antaa aiheen tarkastella, kuinka suuri osa osuuskassojen jäsenistöstä on, jos niin voidaan sanoa, »osuuskassoissa toissijaista rahantarvettaan tyydyttäviä». Tässä mielessä on taulukossa 7 rinnastettu kaikkien haastateltujen ilmaisema mielipide siitä järjestyksestä, jossa he kääntyvät eri rahalaitosten puoleen lainaa tarvitessaan, osuuskassan jäsenten vastaavaan lainanhakujärjestykseen.

Taulukko 7. Osuuskassojen asema lainoja haettaessa

	Kaikista haastatelluista kääntyy kassan puoleen lainaa tarvitessaan %	Jäsenistä kääntyy kassan puoleen lainaa tarvitessaan %
Ensimmäiseksi	69	83
Toiseksi	20	11
Kolmanneksi	2	1
	91	95

Taulukon 7 mukaan olisi siis 83 % kassojen jäsenistöstä tätä kriteeriota käyttäen primääristä ainesta, mikä osaltaan selittänee talletuksia tehdessään osuuskassat kokonaan syrjäyttäneen jäsenistön osan melko suuren määrän.

Esitettyjen jäsenkunnan asennoitumista selvittävien tekijäin lisäksi on syytä tarkastella vielä maatalousyritysten rahaliikkeen kulkua, joka sekin liittyy olennaisesti esilläolevaan solidaarisuuskysymykseen. Onhan selvää, että ohjaamalla tietoisesti omat maksunsa kulkemaan kassan kautta jäsenistö voi edistää sen toimintaa. Tärkeimpien rahatulojen tilitysteistä voidaan luoda käsitys erikseen kaikkien haastateltujen ja jäsenistön osalta taulukon 8 avulla.

Taulukon perusteella voidaan laskea, että vain runsaasti puolet näistä maatalouden

Taulukko 8. Osuuskassojen asema rahaliikkeen hoitajana

	Kaikista haastatelluista saa tilityksensä				Jäsenistöstä saa tilityksensä			
	Kassan kautta %	Muun tai usean pankin kautta %	Muulla tavoin %	Ei vastausta %	Kassan kautta %	Muun tai usean pankin kautta %	Muulla tavoin %	Ei vastausta %
Meijeritilitys	44	11	28	17	53	8	27	12
Teurastamotilitys	35	3	48	14	43	3	37	11
Metsärahat	21	18	33	28	28	15	22	25

rahaliikkeelle keskeisistä tilityksistä kulkee pankkilaitosten kautta. Osuuskassojen jäsenet näyttävät käyttävän omaa rahalaitostaan jonkin verran runsaammin kuin kaikki haastatellut keskimäärin, mutta solidaarisuuteen pyrittäessä on tässäkin suhteessa vielä runsaasti parantamisen varaa. Eivastanneiden ryhmään kuuluvat tässä taulukossa myös ne haastatellut, jotka eivät lainkaan myy ko. tuotetta tai eivät myy sitä kaupallisille järjestöille.

Entä millainen on jäsenuskollisuus SOK:n jäsenosuuskaupoissa? Tämän kysymyksen selvittelyssä on ilmeisesti tarkoituksenmukaista tarkastella erikseen tärkeimpiä maataloustarvikkeita ja kulutustavaroita sekä huomattavimpia osuuskauppojen välittämiä tuotteita. Yhtenäisyyden vuoksi on mukavinta seurata jälleen samaa esitystapaa kuin edellä osuuskassojen talletusten kohdalla ja jakaa aineisto uskollisuus- (tai uskottomuus-) luokkiin ja katsoa, kuinka suuri osa niistä jäsenistä, jotka yleensä ostavat ko. tarviketta, kuhunkin luokkaan kuuluu. Vertailua varten on sama jaoittelu suoritettu koko aineistosta erikseen. Tulokset ilmenevät taulukosta 9.

Lannoitteiden kohdalla esitettyjä prosenttilukuja tarkasteltaessa on syytä huomata, että jäsenillä on tämän tarvikkeen kohdalla ehkä paras mahdollisuus osoittaa solidaarisuuttaan, koska eri liikkeissä tarjolla olevat lannoitteet eivät juuri poikkea toisistaan. Sen sijaan jo väkirehuseokset ovat eri liikkeissä jossakin määrin vaihtelevia, joten viljelijät saattavat, tiettyä seosta hyvänä pitäessään, joutua syrjäyttämään oman liikkeensä. Luonnollisesti on tämä ilmiö vielä kärjistetympi konekaupassa, missä osuuskaupat edustavat vain osaa markkinoilla olevista merkeistä. Tämän näkökohdan mukaisesti onkin uskollisten ryhmä (V) suurin (65 % jäsenistä) lannoitteiden kohdalla. On kuitenkin huomattava, että erot ovat varsin vähäisiä sekä absoluuttisesti että vastaaviin kaikista haastatelluista laskettuihin prosenttilukuihin verrattuna.

Lannoitteiden ostossa on 18 % jäsenistä (19 %[1]) käyttänyt kahta liikettä ja 1 % (1 %) vähintään kolmea liikettä. Niistä monista mielenkiintoisista havainnoista, joita aineiston perusteella voidaan tehdä, mainittakoon kuriositeettinä, että 16 % SOK-laisten osuuskauppojen jäsenistä on ilmoittanut ostavansa 90—100 % lannoitteistaan muista kaupoista.

Väkirehujen ostot on hajoitettu siten, että 27 % (28 %) jäsenistä ostaa kahdesta kaupasta ja 2 % (3 %) vähintään kolmesta. Siemenkaupoissa on yleisesti tyydytty yhteen liikkeeseen, vain 12 % (13 %) jäsenistä on kääntynyt kahden puoleen. Konekaupoissa 20 % (20 %) on asioinut kahden, 1 % (1 %) vähintään kolmen liikkeen kanssa.

[1]) Suluissa on vastaava, kaikista haastatelluista laskettu luku.

Taulukko 9. Osuuskauppojen käyttö maataloustarvikkeiden ja kulutustavaroiden ostoissa.

Kaikista tarvikkeista ostettu osuuskaupasta (jäsenuskolliisuusluokka)	Lannoitteiden osto		Väkirehujen osto		Siementen osto		Koneiden osto		Kulutustavaroiden osto	
	Kaikista haastatelluista, jotka ostavat tarviketta, kuuluvat luokkaan %	Jäsenistä, jotka ostavat tarviketta, kuuluvat luokkaan %	Kaikista haastatelluista, jotka ostavat tarviketta, kuuluvat luokkaan %	Jäsenistä, jotka ostavat tarviketta, kuuluvat luokkaan %	Kaikista haastatelluista, jotka ostavat tarviketta, kuuluvat luokkaan %	Jäsenistä, jotka ostavat tarviketta, kuuluvat luokkaan %	Kaikista haastatelluista, jotka ostavat tarviketta, kuuluvat luokkaan %	Jäsenistä, jotka ostavat tarviketta, kuuluvat luokkaan %	Kaikista haastatelluista, jotka ostavat tarviketta, kuuluvat luokkaan %	Jäsenistä, jotka ostavat tarviketta, kuuluvat luokkaan %
(0 %) I	31	17	25	12	32	21	24	15	20	8
(1—29 %) II	4	4	6	3	2	2	4	2	17	13
(30—59 %) III	10	8	16	15	8	7	18	17	26	28
(60—89 %) IV	4	6	8	12	3	4	5	6	18	25
(90—100 %) V	51	65	44	57	53	64	46	58	18	25
Ei vastausta	—	—	1	1	2	2	3	2	1	1
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Merkillepantavaa on, että maanviljelijäjäsenten kulutustavarain ostotavat poikkeavat huomattavasti maataloustavarain ostoista. Jos tarkastellaan jälleen ryhmän V kohdalla esitettyä prosenttilukua (25 %), voidaan se todeta alhaisemmaksi kuin minkään maataloustarvikkeen vastaava luku. Joskin täysin solidaaristen määrä kulutustavaroita ostettaessa on näin pieni, on kuitenkin huomattava, että noin kaksi kolmannesta kulutushyödykkeistään osuuskaupasta ostavia (ryhmä IV) on varsin runsaasti ja lisäksi on sellaisia jäseniä, jotka eivät osta lainkaan näitä hyödykkeitä osuuskaupoista, huomattavasti vähemmän kuin vastaavasti maataloustarvikkeiden kohdalla. Kulutustavarain ostojen suurempaa hajaantumista osoittaa sekin, että 55 % (50 %) jäsenistä on käyttänyt kahta ja 14 % (16 %) vähintään kolmea liikettä.

Kaikkien kolmen tarkastelun alaisena olevan tuotteen, viljan, perunan ja kananmunien kohdalla ilmoitti runsaasti yli puolet haastatelluista, ettei tilalta myydä ko. tuotteita kauppaliikkeisiin. Valitettavasti ei haastattelun tulosten edustavuutta voida tässä kohdin tarkistaa muita tilastoja käyttäen. Jos tulos jälleen edellytetään oikeaksi ja yllä esitettyyn tapaan selvitetään, miten suuri osa tuotteita myyvistä haastatelluista ja jäsenistä kuuluu kuhunkin uskollisuusluokkaan, saadaan taulukon 10 mukaiset tulokset.

Teuraseläinten myynti muodostaa jäsenuskollisuuden kannalta sangen mielenkiintoisen tarkastelukohteen. Onhan tunnettua, että lihan hintojen voimakkaasti vaihdellessa eri liikemuotojen maksamien tilityshintojen erot saattavat huomattavastikin vaihdella. Erikoisasemaan tulee jäsenkysymys teuraskarjakaupassa myös siitä syystä, että ne osuusteurastamojen jäsenet, jotka kuuluvat myös osuuskauppojen jäsenkuntaan, joutuvat tinkimään velvollisuuksistaan joko kokonaan toisen liikkeen kohdalla

Taulukko 10. Osuuskauppojen käyttö maataloustuotteita myytäessä

	Viljan myynti		Perunoitten myynti		Kananmunien myynti	
	Kaikista haastatelluista, jotka myyvät tuotetta, kuuluu luokkaan %	Jäsenistä, jotka myyvät tuotetta, kuuluu luokkaan %	Kaikista haastatelluista, jotka myyvät tuotetta, kuuluu luokkaan %	Jäsenistä, jotka myyvät tuotetta, kuuluu luokkaan %	Kaikista haastatelluista, jotka myyvät tuotetta, kuuluu luokkaan %	Jäsenistä, jotka myyvät tuotetta, kuuluu luokkaan %
0 % I	30	25	50	43	53	44
1—29 % II	3	—	3	3	3	1
30—59 % III	5	5	3	6	6	10
60—89 % IV	—	3	3	3	1	1
90—100 % V	60	65	38	43	35	41
ei vastausta	2	2	3	2	3	3
	100	100	100	100	100	100

tai sitten osittain kummassakin. Edellä esitetyn luokittelun mukaisesti voidaan jäsenuskollisuutta osuusteurastamojen kohdalla tarkastella taulukon 11 avulla.

Taulukko 11. Osuusteurastamojen käyttö teuraseläimiä myytäessä

Kaikista teuraista myyty osuusteurastamoon (jäsenuskollisuusluokka)	Kaikista haastatelluista kuului luokkaan %	Osuusteurastamon jäsenistä kuului luokkaan %
0 I	43	20
1—29 % II	8	9
30—59 % III	17	17
60—89 % IV	8	13
90—100 % V	23	41
ei vast.	—	—
	100	100

Ilmeisesti suurista ajoittaisista houkutuksista huolimatta on siis 41 % osuusteurastamojen jäsenistä oman ilmoituksensa mukaan myynyt käytännöllisesti katsoen kaikki teuraansa osuusteurastamolle. Toisaalta on mielenkiintoista todeta, että uskollisuusluokat 1—90 ovat suunnilleen samansuuruisia kaikkien haastateltujen ja jäsenten kohdalla. Jos taas tarkastellaan koko haastateltujen ryhmän kauppatapoja, on taulukossa esitetyn numeroaineiston lisäksi mielenkiintoista todeta, että yhteensä 14 % haastatelluista on myynyt 90—100 % teuraistaan osuuskaupoille sekä 13 % yksityisille välittäjille.

Edellä esitetyt jäsenuskollisuutta kuvaavat taulukot tuonevat tiettyä lisävalaistusta tähän tärkeään kysymykseen osuuskassojen, -kauppojen ja -teurastamojen kohdalla. Osuusmeijereissä ei kysymys liene yhtä polttava, joten tarkempi käsittely on tässä jätetty suorittamatta. Voidaan kuitenkin todeta, että meijerijärjestön piirissä jäsenkysymystä pohdittaessa huomio olisi kiinnitettävä lähinnä siihen, miten kaikki meijerien 100-prosenttiset maidonlähettäjät saataisiin liittymään jäseniksi, eikä siihen, miten jäsenet saataisiin 100-prosenttisiksi maidonlähettäjiksi.

IV. Osuuskuntien toiminta viljelijäin arvostelun valokeilassa

Jatkuvan menestymisen perusedellytyksenä yhtähyvin osuuskuntien kuin muittenkin liikemuotojen toiminnassa ovat epäilemättä kilpailukykyiset hinnat ja hyvä palvelu. Liikkeen tai liikemuodon piirissä tapahtunut kehitys antaa hyvän yleiskuvan siitä, miten näiden perusedellytysten luomisessa on onnistuttu. Mutta vaikka onkin ilmeistä, että liikkeen kasvu ja laajentuminen osoittavat ehkä varmimmin asiakaspiirin yleistä tyytyväisyyttä, ei tällaisen miellyttävän kokonaiskuvan edessä pidä ummistaa silmiä niiltä piirteiltä, jotka viittaavat järjestelmässä piileviin heikkouksiin, vaan jatkuvan itsetutkistelun kautta on pyrittävä paljastamaan toimintaa vaikeuttavat puutteellisuudet.

Tässä mielessä on syytä tutustua niihin käsityksiin yleensä ja erityisesti myös niihin kielteisiin mielipiteisiin, joita viljelijäväestön piirissä on osuuskuntien toiminnasta muodostunut pitkäaikaisen käytännössä saadun kokemuksen perusteella. Tällaiset toiminnassa esiintyvät jäsenistön silmissä väikkyvät puutteellisuudethan saattavat kyllä perustua täysin erheellisiin syihin, joita osuuskunta liikkeenä ei ensisijaisesti ole aiheuttanut. Ne saattavat nojautua vaikkapa aivan väärään käsitykseen osuustoiminnan luonteesta esimerkiksi jäsenten velvollisuuksia täytettäessä. Voidaankin jopa asettaa kysymyksenalaiseksi, mitä oikeutta viljelijöillä yleensä on ollenkaan arvostella osuuskuntia, koska osuuskuntien toiminta ei voi muodostua paremmaksi kuin minkä jäsenten omaksumat menettelytavat tekevät mahdolliseksi. On kuitenkin huomattava, että nämä sinänsä täysin subjektiivisiin perusteisiin nojautuvat käsitykset kuitenkin käytännössä määräävät viljelijäin suhtautumisen osuuskuntiin ja ovat sen vuoksi mielenkiintoisia ja tärkeitä tuntea.

OSUUSKAUPAT

Jos eri osuuskuntamuotojen tarkastelu aloitetaan SOK-laisista osuuskaupoista, voidaan aluksi taulukkojen 12 ja 13 perusteella luoda valaistusta siihen, millainen käsitys viljelijäväestöllä on osuuskauppojen palvelusta suhteessa muihin liikkeisiin. Ensinnä tiedusteltiinkin haastateltavien mielipidettä siitä, olivatko he havainneet eroja paikkakunnalla toimivien liikkeiden kesken (Taulukko 12).

Taulukko 12. Mielipiteiden jakautuminen palvelusta paikkakunnan kauppaliikkeissä

	Palvelun katsoo olevan		
	kaikissa liikkeissä yhtä hyvä %	joissakin liikkeissä muita parempi %	ei osaa sanoa %
Kaikista haastatelluista	69	15	16
Kaikista jäsenistä	71	14	15

On mielenkiintoista panna merkille, että ainoastaan varsin vähäinen osa, vain vajaa kuudennes kaikista haastatelluista on havainnut eroa eri liikkeiden palvelussa. Selvitettäessä edelleen, missä liikkeissä tämä pieni joukko on pannut merkille muita paremman palvelun, saadaan taulukon 13 esittämä jakautuma. Se osoittaa hienoista etumatkaa yksityisliikkeille. Ne ovat erityisesti suurempien tilojen haltijoiden mielestä palvelultaan parhaita.

Taulukko 13. Palvelussa eroa havainneiden mielipiteiden jakautuminen parhaana pidetystä liikkeestä

	Paikkakunnan liikkeistä katsoo parhaan palvelun olevan		
	SOK-laisessa kaupassa %	OTK-laisessa kaupassa %	yksityis-kaupassa %
Haastatelluista	27	13	60
Jäsenistä	38	8	53

Tässä yhteydessä on vielä syytä huomauttaa, että esitetyt tulokset muodostuvat yleensä paljon merkitsevämmiksi vertailun kautta kuin yksin esitettynä. Niinpä on esimerkiksi ilman vertailua melko vaikea sanoa, onko se, että n. kaksi kolmannesta jäsenistä antaa hyvän arvostelun osuuskunnan toiminnasta sinänsä hyvä vai huono tulos. Meidänhän on vaikeata etukäteen arvioida, kuinka korkeaksi tuo prosenttiosuus käytännössä parhaassa mahdollisessa tapauksessa voisi kohota, ja siitä syystä vertailu jäsenten ja haastateltavien tai eri osuuskuntamuotojen välillä lisää oleellisesti tulosten mielekkyyttä.

Toiseksi tarkastelukohteeksi selvitettäessä maanviljelijäin käsityksiä osuuskauppojen liiketoiminnasta on tarkoituksenmukaista ottaa tavaroiden laatukysymys. Haastateltavilta tiedusteltiin: »Onko mielestänne SOK-laisissa osuuskaupoissa myytävien tavaroiden laatu kilpailevien liikkeiden vastaaviin tavaroihin verrattuna yleensä yhtä hyvä, parempi vai huonompi?» Mielipiteet jakautuivat taulukon 14 esittämällä tavalla.

On varsin mielenkiintoista todeta, että kaikista haastatelluista vain 3 % ja kauppojen jäsenistöstä ainoastaan 2 % pitää osuuskauppojen tavaroiden laatutasoa suhteellisesti heikkona. Tämä on sitäkin merkittävämpää, kun toisaalta lähes viidennes jäsenistä ja seitsemäs osa kaikista haastatelluista ilmoittaa pitävänsä osuuskauppojen tavaroita laadultaan parempina kuin muissa liikkeissä.

Taulukko 14. Mielipiteiden jakautuminen osuuskauppojen ja muiden liikkeiden myymien tavaroiden laadusta

	Osuuskaupoissa myytävät tavarat katsoo muiden liikkeiden vastaaviin tavaroihin verrattuna laadultaan			
	parem-miksi	yhtä hyviksi	huonom-miksi	ei osaa sanoa
Kaikista haastatelluista ...	14	61	3	22
Kaikista jäsenistä	18	64	2	16

Entä millainen käsitys viljelijöillä on osuuskauppojen hinnoista. Luonnollisesti on tätä kysymystä tarkasteltava kahdessa osassa. Toisaalta on selvitettävä haastateltujen käsitys osuuskaupoissa myytävien tarvikkeiden suhteellisesta hintatasosta ja toisaalta heidän mielipiteensä kauppojen maataloustuotteista maksamien hintojen suhteellisesta korkeudesta.

Taulukko 15. Mielipiteiden jakautuminen osuuskauppojen ja muiden liikkeiden myymien tavaroiden hinnoista

	Osuuskaupoissa myytäviä tavaroita pitää muiden liikkeiden vastaaviin tavaroihin verrattuna			
	hal-vem-pina %	suunnil-leen sa-manhin-taisina %	kal-liim-pina %	ei osaa sanoa %
Kaikki haastatellut	4	57	22	17
Kaikki jäsenet	5	60	22	13

Taulukoiden 15 ja 16 perusteella näyttää ilmeiseltä, että sekä tuotteiden että tarvikkeiden hintataso on eri liikkeissä varsin yhtenäinen, joskin tarvikkeissa näytetään

Taulukko 16. Mielipiteiden jakautuminen osuuskauppojen ja muiden liikkeiden viljelijöille tuotteista maksamista hinnoista

	Osuuskauppojen maksamia hintoja pitää muiden liikkeiden hintoihin verrattuna			
	korkeampina %	suunnilleen samanhintaisina %	alhaisempina %	ei osaa sanoa %
Kaikista haastatelluista ...	5	48	10	37
Kaikista jäsenistä	7	53	10	30

hintaeroja havaitun hieman yleisemmin kuin tuotteiden kohdalla.[1]) Luonnollisesti tähän hintojen yhtenäisyyteen vaikuttavat mm. eräiden tuotteiden ja vastaavasti monien tärkeiden tarvikkeiden hinnoittelussa sovelletut kiinteät järjestelmät.

Edellä tarkasteltujen eriteltyjen näkökohtien ohella on vielä mielenkiintoista pyrkiä saamaan esiin viljelijäin yleiskäsitys osuuskuntien toiminnasta. Tällaisen kokonaisarvostelun luomiseksi tuntuu luontevalta tiedustella, millaisella menestyksellä osuuskunnat ovat toimineet niille asetettuja päämääriä kohti pyrkiessään. Vaikeutena näin meneteltäessä on kuitenkin se, ettei osuuskuntien toiminnallinen tavoite tai päämäärä ole suinkaan selvästi määritelty edes osuuskuntien ohjelmissa, puhumattakaan, että viljelijäväestöllä voitaisiin edes ajatella olevan käsitys jostakin yhtenäisestä päämäärästä. Näissä olosuhteissa onkin välttämätöntä ensin selvittää, mitä erilaisia tavoitteita viljelijät asettavat osuuskunnille, ja vasta sen jälkeen heidän käsityksensä siitä, miten nämä tavoitteet on saavutettu.

Haastatelluille tehtyyn kysymykseen, »Mikä on mielestänne SOK-laisen osuuskauppatoiminnan tarkoitus ja päämäärä?», annettujen vastausten sananmuodot vaihtelivat hyvin huomattavasti, joten niiden esittäminen yhtenäisessä, riittävän suppeassa muodossa ei ole aivan helppoa. Vastaukset on taulukossa 17 jaoteltu yhteentoista luokkaan, joista neljään ensimmäiseen ryhmitellyt sisältävät suhteellisen selvän ilmauksen, mitä taloudellista intressiä vastaaja katsoo osuuskaupan ajavan. Ryhmät 5—7 sisältävät vielä jonkinlaisen taloudellisen päämäärän, kun sen sijaan 9 ja 10 ryhmän vastaajien osuuskaupoille asettama tavoite on hyvin epämääräinen ja on ehkä lähellä 4. ryhmän käsitystä jonkinlaisesta itsetarkoituksesta.

Taulukko 17. Käsitys SOK-laisen osuuskauppatoiminnan päämäärästä

	Päämääräksi ilmoitti	
	kaikista haastatelluista %	kaikista jäsenistä %
1. Maataloustavarakaupan harjoittaminen jäsenille edullisesti	6	7
2. Maaseutuväestön kaupallinen palvelu sille edullisesti	5	5
3. Kuluttajien edun ajaminen	1	1
4. Laajentuminen liikkeenä ...	3	3
5. Kilpailun lisääminen	2	2
6. Hintojen vakauttaminen ...	3	4
7. Asiakkaiden tasapuolinen palvelu	8	9
8. Yhteistoiminta yleensä ...	1	2
9. Maataloustavarakaupan harjoittaminen yleensä ...	9	11
10. Kauppatoiminnan harjoittaminen yleensä	15	17
11. Ei osaa sanoa	47	39

[1]) Tutkimuksen perusteella ei varmuudella voida sanoa, katsovatko haastatellut kalliimpien tarvikkeiden hintojen johtuneen ehkä nimenomaan edellä todetusta paremmasta laadusta. Tämä näyttää kuitenkin melko epätodennäköiseltä. Kysymyksen hieman epäselvä sanonta »vastaava tavara» näytetään käsitetyn oikein »samanlaatuinen tavara» mielessä.

Taulukkoa 17 tarkasteltaessa käy ilmeiseksi, että SOK-laisen osuuskauppatoiminnan päämäärän määrittely on haastatelluille ollut vaikea, lähes puolelle heistä jopa ylivoimainen tehtävä. Taulukon numeroista voidaan kuitenkin todeta, että vastaamatta jättäneiden määrä jäsenten keskuudessa on jonkin verran alhaisempi kuin kaikkien haastateltujen kohdalla. Jotta voitaisiin luoda edes osittainen kuva siitä, missä määrin todettu suhteellisen suuri vastaamatta jättäminen aiheutuu pelkästään ilmaisuvaikeuksista ja missä määrin se osoittaa todellista mielipiteen tai käsityksen puutetta tässä asiassa, haastatellut saivat myös suorittaa valinnan taloudellista tavoitetta osoittavien erilaisten vaihtoehtojen välillä. Vaihtoehdot samoin kuin mielipiteiden jakautuminen niiden kesken käyvät selville taulukosta 18.

Taulukko 18. Käsitysten jakautuminen SOK-laisten osuuskauppojen erilaisia taloudellisia päämääriä esittävien vaihtoehtojen välillä

	Kaikista haastatelluista katsoo osuuskaupan ajavan %	Kaikista jäsenistä katsoo osuuskaupan ajavan %
1. Yksinomaan maataloustuottajien etuja	2	2
2. Useimmiten maataloustuottajien etuja	29	35
3. Lähinnä kuluttajaväestön etuja	2	2
4. Lähinnä omia liiketoiminnallisia etuja	37	36
5. Muita tarkoituksia	8	10
6. Ei osaa sanoa	22	15

Kuten odottaa sopii, on vastaamatta jättäneiden osuus tätä vaihtoehtomenetelmää käytettäessä huomattavasti alentunut. Vastaukset ovat keskittyneet pääasiassa kahden ryhmän, toisen ja neljännen kohdalle. On varsin mielenkiintoista todeta, että osuuskauppojen jäsenistön piiristäkään ei löydy enempää kuin 2 %, joiden käsityksen mukaan osuuskaupat ajaisivat puhtaasti maataloustuottajien etuja. Jopa hieman yllättävänä voidaan pitää sitä, että jäsenistön keskuuteen on levinnyt käsitys osuuskauppatoiminnan itsetarkoitus-luonteesta yhtä laajalle kuin haastateltujen joukkoon keskimäärinkin.

Kun yleisarvostelun saamiseksi tiedusteltiin niiltä haastateltavilta, jotka mainitsivat jonkin päämäärän: »Kuinka hyvin tämä päämäärä on mielestänne käytännössä saavutettu», oli valittavana viisi vaihtoehtoa, erittäin hyvin, kohtalaisesti, heikosti, erittäin heikosti. Mielipiteet jakautuivat taulukon 19 esittämällä tavalla.

Taulukko 19. Käsitys siitä, miten hyvin SOK-laiset osuuskaupat ovat saavuttaneet niille asetetut päämäärät

	Niistä haastatelluista, jotka esittivät jonkin päämäärän, katsoo sen saavutetuksi %	Niistä jäsenistä, jotka esittivät jonkin päämäärän, katsoo sen saavutetuksi %
Erittäin hyvin	1	1
Hyvin	27	29
Kohtalaisesti	56	55
Heikosti	7	6
Erittäin heikosti	—	—
Ei osaa sanoa	9	9

Arvosteluna annetun kuvan täydentämiseksi tiedusteltiin haastateltavilta vielä heidän käsitystään osuuskuntien hallintoelinten toiminnasta. Tuloksista voidaan todeta huomattavasti suuremman osan haastatelluista olevan valmiina esittämään mielipiteensä tästä kuin päämääräkysymyksestä. Näin siitäkin huolimatta, että vastaajilla osoittautui olevan heidän osuustoimintatietouttaan koeteltaessa vain hyvin hämärä käsitys siitä, mitkä ovat osuuskuntien johdossa toimivat elimet. SOK-laisten osuus-

kauppojen »nykyisten» hallintoelinten saama arvostelu ilmenee taulukosta 20.

Taulukko 20. Käsitys SOK-laisten osuuskauppojen hallintoelinten toiminnasta

	Kaikista haastatelluista antaa hallintoelinten toiminnasta arvostelun %	Kaikista jäsenistä antaa hallintoelinten toiminnasta arvostelun %
Erittäin hyvä	1	1
Hyvä	20	23
Kohtalainen	39	47
Heikko	5	4
Erittäin heikko ...	—	—
Ei osaa sanoa	35	25

Luonnollista on, että hallintoelinten arvostelusta pidättäytyneitä esiintyy kaikkien haastateltujen joukossa suhteellisesti runsaammin kuin jäsenistön piirissä. Mielenkiintoista on kuitenkin todeta, että arvostelunsa on esittänyt myös huomattava joukko jäsenistöön kuulumattomia viljelijöitä. Jos pyritään vertaamaan keskenään kummankin ryhmän antamaa lausuntoa, on tarkoituksenmukaista, että mielipidettään esittämättömät jätetään pois laskuista. Tällöin voidaan todeta, että 32 prosenttia sekä jäsenistä että kaikista haastatelluista on antanut hallintoelinten toiminnasta arvostelun hyvä tai erittäin hyvä. Vastaavasti on neutraalin asenteen omaksuneita jäsenistä 63 prosenttia ja kaikista haastatelluista 60 prosenttia.

OSUUSKASSAT

Toisena tarkasteltavaksi osuuskuntamuodoksi on valittu osuuskassat. Vaikka sen toimintaan kohdistuvien arvostelevien mielipiteiden selvittelyssä pyritäänkin yleensä seuraamaan edellä SOK-laisten kauppojen kohdalla omaksuttua menettelyä, on eräissä kohdin kuitenkin jouduttu tälle osuuskuntamuodolle ominaisten piirteiden mukaan noudattamaan omaa kyselytapaa. Siten ei esim. voida edellyttää, että osuuskassat saattaisivat yleensä nykyisissä oloissa meillä lainata rahaa jäsenille alemmalla korolla kuin muut pankit, mikä vastaisi tarvikkeiden myyntiä halvemmalla hinnalla kaupoissa. Tätä vastaava kysymys osuuskassojen kohdalla kuvastaa rahamarkkinoilla vallitsevaa tilannetta, jossa pankkien miltei ainoaksi mahdollisuudeksi suorittaa taloudellisesti merkittävää erikoistehtävää jonkin ryhmän hyväksi jää tämän ryhmän suosiminen luottoja myönnettäessä.

Haastateltavilta tiedusteltiin ensin, onko heidän kokemuksensa mukaan kaikista rahalaitoksista yhtä vaikeaa, vai onko toisista helpompaa saada lainaa maatalouteen. Mielipiteet jakautuivat taulukon 21 lähemmin esittämällä tavalla siten, että vain runsas kolmannes haastatelluista katsoo rahalaitosten välillä esiintyvän eroja maatalousluottojen myöntämisessä.

Taulukko 21. Mielipiteiden jakautuminen lainansaantimahdollisuuksista eri pankkilaitoksissa

	Lainan saannin katsoo		
	kaikissa pankeissa olevan yhtä vaikeata %	joissakin pankeissa muita helpompaa %	ei osaa sanoa %
Kaikista haastatelluista	23	34	43
Kaikista jäsenistä	22	41	37

Jos edelleen tarkastellaan niiden vastaajien mielipiteiden jakautumista, jotka ovat havainneet eroja lainansaantimahdollisuuksissa, voidaan taulukosta 22 havaita osuuskassojen olevan tässä suhteessa kiistattomasti helpoimmin maatalousluottoja myöntävän pankin maineessa.

Tiedusteltaessa haastateltavilta, ovatko he havainneet eri rahalaitosten palvelussa eroa, vain 11 % kaikista haastatelluista ja 12 % kaikista osuuskassojen jäsenistä ilmoitti eroja esiintyvän. Eroja havainnei-

Taulukko 22. Lainansaantimahdollisuuksissa eroa havainneiden mielipiteiden jakautuminen helpoimmin maatalousluottoa myöntävästä pankista

	Lainaa katsoo helpoimmin saavansa		
	osuuskassasta %	säästöpankista %	muista %
Haastatelluista ...	73	15	12
Jäsenistä	86	6	8

den haastateltujen joukosta taas 72 % ja vastaavasti kassojen jäsenistä 73 % mainitsi osuuskassat palvelultaan parhaana rahalaitoksena.

Pyrittäessä yleisarvostelun luomiseen kassojen toiminnasta kysyttiin haastateltavilta aluksi samoin kuin edellä jo on osuuskauppojen kohdalla esitetty, mikä heidän mielestään on osuuskassatoiminnan päämäärä. Vastaukset hajaantuivat jälleen varsin laajalle, mutta niihin sisältyvän keskeisen ajatuksen mukaan ryhmiteltynä voidaan esittää taulukon 23 mukainen jakautuma.

Taulukko 23. Käsitys osuuskassatoiminnan päämäärästä

	Päämääräksi ilmoitti	
	kaikista haastatelluista	kaikista jäsenistä
1. Antaa halpakorkoista lainaa tarvitseville	1	1
2. Edistää maataloutta	7	9
3. Edistää maaseudun tai paikkakunnan hyvinvointia	4	5
4. Toimia maatalouden rahalaitoksena	24	30
5. Toimia maaseudun tai paikkakunnan rahalaitoksena	13	16
6. Palvella jäseniä	3	5
7. Palvella vähävaraisia	1	1
8. Palvella kaikkia	7	5
9. Yhteistoiminta sinänsä ...	1	1
10. Ei erityistä tarkoitusta ...	1	1
11. Ei osaa sanoa	38	26

Taulukon 23 ensimmäisen pienen ryhmän esittämä tavoite on vaativin, erityisesti nykyoloissa varsin vaikea toteuttaa, mutta periaatteessa ehkä selvin. Toiseen ja kolmanteen ryhmään kuuluviksi on luettu niiden haastateltujen vastaukset, jotka ovat selvästi korostaneet tiettyyn yhteiskuntaryhmään kuuluvien toiminnan edistämistä; mikä hieman epämääräisemmässä muodossa sisältynee myös taulukon 4 ja 5 ryh.mään luettujen haastateltujen tavoitteeseen On ehkä syytä erikseen korostaa, että niiden haastateltujen osuus, jotka pitävät osuuskassaa maatalouspankkina, on yhteensä 31 %, ja niiden osuus, jotka ovat maininneet toimintakentäksi laajemman käsitteen, maaseudun tai oman paikkakunnan, on yhteensä 17 %. Kun jäsenistön keskuudesta lasketut vastaavat luvut ovat 39 % ja 21 %, näyttää maatalouspankki-luonne saavuttaneen kassojen jäsenistön piirissä hieman yleisemmän kannatuksen kuin haastateltavien piirissä keskimäärin.

Mielenkiintoista on myös todeta, että kassojen toiminnan päämäärää koskevaan kysymykseen kokonaan vastaamatta jättäneiden osuus oli yli 10 % pienempi kuin osuuskauppojen kohdalla vastaavassa kysymyksessä. Tähän suuntaan on ehkä osaltaan vaikuttanut se, että osuuskauppojen toiminnan monipuolisuuden vuoksi sen päämäärä on tuntunut vaikeammalta yksinkertaisella tavalla ilmaista.

Toiminnasta annettavaa yleisarvostelua kuvaavaan kysymykseen: »Kuinka hyvin tämä päämäärä on mielestänne saavutettu», annetut vastaukset jakautuivat valittavana olevien vaihtoehtojen kesken taulukon 24 esittämällä tavalla.

Kun haastateltujen arvostelu osuuskassojen toiminnasta näyttää tässä vertailussa vielä hieman paremmalta kuin osuuskauppojen toiminnasta, on mielenkiintoista suorittaa vastaava vertailu hallintoelinten toimintaa koskevan kysymyksen kohdalla.

Taulukko 24. Käsitys siitä, miten hyvin osuuskassat ovat saavuttaneet niille asetetut päämäärät

	Niistä haastatelluista, jotka esittivät jonkin päämäärän, katsoo sen saavutetuksi %	Niistä jäsenistä, jotka esittivät jonkin päämäärän, katsoo sen saavutetuksi %
Erittäin hyvin ...	6	7
Hyvin	31	37
Kohtalaisesti ...	46	43
Heikosti	4	3
Erittäin heikosti	1	1
Ei osaa sanoa ...	12	9

Tämä kysymys esitettiin haastateltaville huomattavasti myöhemmin ja kokonaan toisenlaisessa yhteydessä kuin päämäärää koskevat kysymykset, joten vertailuun saadaan sisällytetyksi myös jossain määrin tarkistuksen luonnetta.

Taulukko 25. Käsitys osuuskassojen hallintoelinten toiminnasta

	Kaikista haastatelluista antaa hallintoelinten toiminnasta arvostelun %	Kaikista jäsenistä antaa hallintoelinten toiminnasta arvostelun %
Erittäin hyvä ...	3	4
Hyvä	27	36
Kohtalainen	32	33
Heikko	2	2
Erittäin heikko	—	—
Ei osaa sanoa ...	36	25

Kun vastaamatta jättäneitä näyttää kassojen ja kauppojen kohdalla olevan saman verran, voitaneen arvostelua osoittavia prosenttilukuja verrata sellaisinaan. Tällöin voidaan todeta kassojen hallintoelimille lausunnon »hyvä» antaneiden määrä 7 prosenttia korkeammaksi kaikkien haastateltujen kohdalla ja 13 prosenttia korkeammaksi jäsenten kohdalla kuin kaupoissa, missä neutraalin asenteen ottaneita esiintyy suhteellisen runsaasti. Myös voidaan kassojen kohdalla panna merkille selvä ero jäsenistön ja kaikkien haastateltujen asennoitumisessa, mitä ei kaupoissa ollut havaittavissa.

OSUUSMEIJERIT

Seuraavana tarkasteltavaksi otettavan viljelijäin arvostelun kohteen muodostavat osuusmeijerit, joita voidaan maanviljelijöille läheisinä ja toiminnaltaan selväpiirteisinä liikkeinä pitää taloudellisessa mielessä eräänä puhtaimmista osuuskuntamuodoistamme. Tämä ilmenee varsin selvästi haastateltujen vastauksistakin. Niinpä osuusmeijerien toiminnan päämäärää kysyttäessä (taulukko 26) vain 20 % jäsenistä ja 34 % haastatelluista ei osannut esittää mitään päämäärää, kun vastaavat luvut osuuskauppojen kohdalla olivat 39 ja 47 sekä kassojen kohdalla 26 ja 38.

Taulukko 26. Käsitys osuusmeijerien toiminnan päämäärästä

	Päämääräksi ilmoitti	
	kaikista haastatelluista %	kaikista jäsenistä %
1. Maidon markkinointi tuottajille t. jäsenille edullisesti	31	37
2. Maidon myynnin keskittäminen	2	2
3. Hintojen vakaana pitäminen	1	1
4. Oman liiketoiminnan laajentaminen.....	1	1
5. Tuottajien ja kuluttajien palvelu	4	4
6. Maidon markkinointi yleensä	27	35
7. Ei osaa sanoa	34	20

Tyytyväisyys meijerien toiminnan tuloksiin näyttää olevan suhteellisen yleistä. Taulukosta 27 voidaan todeta arvostelun erittäin hyvä ja hyvä antaneiden osuus selvästi suuremmaksi kuin muiden osuuskuntamuotojen kohdalla.

Taulukko 27. Käsitys siitä, miten hyvin osuusmeijerit ovat saavuttaneet niille asetetut päämäärät

	Niistä haastatelluista, jotka esittivät jonkin päämäärän, katsoo sen saavutetuksi %	Niistä jäsenistä, jotka esittivät jonkin päämäärän, katsoo sen saavutetuksi %
Erittäin hyvin	9	11
Hyvin	45	52
Kohtalaisesti	36	31
Heikosti	3	2
Erittäin heikosti	1	—
Ei osaa sanoa	6	4

Yhdenmukaisesti edellä esitetyn kanssa suhtautuminen osuusmeijerien hallintoelimiin näyttää myös suhteellisen positiiviselta. On kuitenkin todettava, että ero muihin osuuskuntiin verrattuna ei tässä muodostu läheskään yhtä suureksi kuin päämäärän saavuttamista arvosteltaessa.

Taulukko 28. Käsitys osuusmeijerien hallintoelinten toiminnasta

	Kaikista haastatelluista antaa hallintoelinten toiminnasta arvostelun %	Kaikista jäsenistä antaa hallintoelinten toiminnasta arvostelun %
Erittäin hyvä	3	4
Hyvä	28	37
Kohtalainen	29	32
Heikko	2	3
Erittäin heikko	—	—
Ei osaa sanoa	38	24

OSUUSTEURASTAMOT

Kun arvostelun valokeilaa siirretään vuorostaan osuusteurastamoihin, on luonnollista, että mielenkiinto ensinnä kohdistuu hintakysymykseen. Yleisestihän katsotaan, että lihakaupassa hintaheilahtelut ovat suuret ja pitkäaikaisessa lihakiistassamme on juuri hintakysymyksellä ollut varsin keskeinen asema. Haastateltujen valittavaksi esitettiin kysymyksen selvittämiseksi kolme vaihtoehtoa, jotka samoinkuin mielipiteiden jakautuminenkin ilmenevät taulukosta 29.

Taulukko 29. Käsitys eri liikkeiden maksamista teuraseläinten hinnoista toisiinsa verrattuna

	Kaikista haastatelluista katsoo %	Kaikista jäsenistä katsoo %
1. Jokin liike maksaa yleensä muita korkeampaa hintaa	20	23
2. Milloin mikin liike maksaa muita korkeampaa hintaa	27	23
3. Eri liikkeiden hinnat ovat suunnilleen samat	31	38
4. Ei osaa sanoa	22	16

Taulukosta voidaan todeta, että kaikista haastatelluista vain 20 prosenttia ja osuusteurastamon jäsenistä hieman suurempi osa eli 23 prosenttia on ilmoittanut todenneensa jonkin liikkeen yleisen tilityshintatason kohoavan muita korkeammalle. Vastaavasti näyttää eroja ajoittain huomaavien osuus olevan kaikkien haastateltujen kohdalla hieman suurempi kuin jäsenistön piirissä.

Taulukko 30. Käsitys osuusteurastamojen päämäärästä

	Päämääräksi ilmoitti	
	kaikista haastatelluista %	kaikista jäsenistä %
1. Tuottajien t. jäsenten teuraskarjan markkinointi edullisesti	23	30
2. Pitää tuottajahinnat tasaisina	6	9
3. Kaupan keskittäminen tuottajille	3	4
4. Liikkeen laajentaminen	2	2
5. Kilpailun lisääminen	1	1
6. Teuraskaupan harj. yleensä	17	23
7. Ei osaa sanoa	47	30

Tässä valossa on varsin mielenkiintoista todeta, että osuusteurastamojen kohdalla mainitsee varsin selvän taloudellisen tavoitteen huomattavasti suurempi osa haastatelluista (yli 30 %) ja jäsenistä (yli 40 % kuin kassojen tai kauppojen kohdalla. Kuitenkaan ei kokonaan vastaamatta jättäneiden osuus ole erityisen pieni. Toisaalta voidaan panna merkille, että ero haastateltujen ja jäsenten välillä on ehkä suurempi kuin mitä edellä käsiteltyjen osuuskuntamuotojen kohdalla voitaisiin havaita.

Taulukossa 31 ilmenee jälleen niiden haastateltujen tyytyväisyys osuusteurastamojen toimintaan, jotka ovat toiminnalle jonkin päämäärän ilmoittaneet. Sen perusteella voidaan päätellä teurastamojen saama yleisarvostelu varsin samanlaiseksi kuin mitä kassojen kohdalla edellä todettiin.

Taulukko 31. Käsitys siitä, miten hyvin osuusteurastamot ovat saavuttaneet niille asetetut päämäärät

	Niistä haastatelluista, jotka esittivät jonkin päämäärän, katsoo sen saavutetuksi %	Niistä jäsenistä, jotka esittivät jonkin päämäärän, katsoo sen saavutetuksi %
Erittäin hyvin	4	8
Hyvin	28	35
Kohtalaisesti ...	49	45
Heikosti	7	6
Erittäin heikosti	—	—
Ei osaa sanoa ...	12	6

Tiedusteltaessa haastateltavien suhtautumista teurastamojen hallintoelinten toimintaan (taulukko 32) varsin huomattava osa vastaajista ei katsonut voivansa määritellä kantaansa. Tämä onkin varsin ymmärrettävää kun otetaan huomioon, että kosketus osuusteurastamoihin niiden etäisyydestä johtuen jää pakosta löyhemmäksi kuin paikallisissa osuuskunnissa.

Jos eri osuuskuntaryhmien hallintoelinten saamien arvostelujen keskinäistä vertailua varten lasketaan, kuinka monta prosent-

Taulukko 32. Käsitys osuusteurastamojen hallintoelinten toiminnasta

	Kaikista haastatelluista antaa hallintoelinten toiminnasta arvostelun %	Kaikista jäsenistä antaa hallintoelinten toiminnasta arvostelun %
Erittäin hyvä ...	2	5
Hyvä	21	29
Kohtalainen	30	32
Heikko	3	4
Erittäin heikko...	—	—
Ei osaa sanoa ...	44	30

tia kaikista jonkin vastauksen antaneista mainitsee arvosanan »erittäin hyvä» tai »hyvä», saadaan meijerien kohdalla näistä yhteensä 50 prosenttia, kassojen kohdalla 47 prosenttia, teurastamojen kohdalla 42 prosenttia sekä osuuskauppojen kohdalla 32 prosenttia. Vastauksen antaneista jäsenistä ovat vastaavat luvut meijerien kohdalla 54, kassojen 53, teurastamojen 49 ja kauppojen kohdalla 32 prosenttia. Luonnollisesti ei päämäärien erilaisuudesta johtuen niiden saavuttamisesta annettuja arvosteluja voida yhtä suoraviivaisesti verrata keskenään.

Edellä esitettyjä ilmiöitä lähemmin pohtiessa ei voi välttyä toteamasta eräänlaista luottamuskriisiä, joka aivan ilmeisesti vallitsee osuustoimintamme piirissä. Mutta luottamuskriisikin on vain seuraus. Perussyyn täytyy olla toisaalla. Onko kenties kehitys osuuskuntien liiketoiminnassa yleisen taloudellisen nousun mukaansa tempaamana tapahtunut niin nopeasti, että osuuskuntien jäsenistö ei ole kyennyt sitä seuraamaan? Onko tämä jälkeenjääminen kenties ulottunut osuustoiminnan korkeimpaan johtoonkin, joka on päästänyt osuuskuntien organisatoorisen kehityksen ehkä lyhyen tähtäimen liiketaloudellisia näkökohtia silmälläpitäen suuntautumaan sellaisille linjoille, joka tekee viljelijäin luottamuksen puutteen oikeutetuksi.

V. Osuuskuntien toiminnassa esiintyvät puutteellisuudet ja niiden korjaaminen

Edellisessä luvussa esitettyjen arvostelujen perusteella on voitu todeta vain suhteellisen pienen osan haastatelluista olevan täysin tyytyväinen osuuskuntien toimintaan. Tyytymättömyys voi tietysti osittain johtua siitä, että kauppatoiminnan teknillinen puoli ei ole moitteetonta. Mutta osuuskunnasta luopumisen, koko osuustoiminnan merkityksen väheksymisen syyt ovat varmaankin paljon syvemmällä kuin teknillisissä epäkohdissa.

Niistä vastauksista, joita edellisessä luvussa käsiteltiin, voidaan tehdä se kärjistetty johtopäätös, että suuri osa viljelijäväestöämme pitää osuustoimintaa itselleen taloudellisesti tarkoituksettomana. Niistäkin, jotka ovat nähneet osuustoiminnallisilla liikkeillä olevan jonkin erityisen päämäärän, vain vähäinen osa katsoo tämän päämäärän hyvin toteutetuksi ja ilmaisee varauksettoman tyytyväisyytensä osuuskuntien hallintoelinten toimintaan.

Näin ollen siirtyy mielenkiinto luonnollisesti niihin parannuksiin, jotka arvostelijain käsityksen mukaan olisi saatava aikaan. Tiedustelemalla kaikilta haastatelluilta heidän ehdotuksiaan tässä suhteessa ja heidän suorittamiaan toimenpiteitä parannuksen aikaansaamiseksi, voidaan — samalla kun pyritään löytämään korjausta kaipaavia teknillisiä epäkohtia — ennen kaikkea valottaa uudelta taholta niitä syitä, jotka heikentävät osuustoimintaamme.

Ryhdyttäessä käsittelemään taulukon 33 pohjalta niitä parannusehdotuksia, joita haastatellut ovat esittäneet, on syytä korostaa, ettei tällaisten ehdotusten runsautta olisi suinkaan syytä tulkita yksinomaan negatiiviseksi piirteeksi. Päinvastoin on erityisesti rakentavassa mielessä esiintyvä arvostelu elävän toiminnan varmimpia tunnusmerkkejä. Myöskään ei parannusehdotuksien runsautta voida ilman muuta yhdistää tyytymättömyyteen.

Taulukko 33. Osuuskuntien toimintaan parannuksia ehdottaneiden osuus

	Kaikista haastatelluista ehdottaa jonkin parannuksen %	Kaikista jäsenistä ehdottaa jonkin parannuksen %
SOK-laiset kaupat	35	40
Kassat	22	—
Meijerit	23	24
Teurastamot ...	18	22

Niinpä esimerkiksi Iowan valtiossa USA:ssa suoritetun tutkimuksen mukaan[1]) osuuskuntien jäsenistö jakautuu seuraaviin kolmeen ryhmään. 1) Pieni ryhmä osuustoimintaa hyvin tuntevia henkilöitä, jotka suhtautuvat arvostelevasti osuuskuntiinsa ja pyrkivät parantamaan niitä. 2) Suhteellisen pieni äänekäs ryhmä, joka tietää hyvin vähän osuustoimintaperiaatteista ja paikallisten osuuskuntien toiminnasta, mutta esittää repivää arvostelua suhteellisen tarkasti määrätyin hyvin pinnallisin perustein. 3) Jäsenistön suuri passiivinen enemmistö, joka ei lainkaan esitä arvosteluja.

Tässä yhteydessä ei valitettavasti ole ollut mahdollista suorittaa lähempää vertailua osuuskuntien ulkopuolella pysyneitten ja jäsenistön parannusehdotusten määrän ja luonteen välillä, eikä myöskään osuuskuntien toimintaan tyytyväisten ja eriasteista tyytymättömyyttä ilmaisseiden jä-

[1]) BEAL, GEORGE M.: The Roots of Participarion in Farmer Cooperatives Iowa State College. Ames Iowa.

senten parannusehdotusten välillä. On kuitenkin syytä panna merkille taulukosta 33, että jäsenistöön kuulumattomat ovat esittäneet vain hieman vähemmän parannusehdotuksia kuin jäsenistö. Tämä piirre onkin ymmärrettävää kun muistetaan, että oloissamme osuuskuntien käyttö on miltei yhtä yleistä ei-jäsenten ja jäsenten keskuudessa. Vastaavasti kohosi syitä ei-jäsenenä pysyneille haettaessa välinpitämättömyys ensimmäiselle sijalle ja varsinainen tyytymättömyys osuuskuntien toimintaan todettiin huomattavasti harvinaisemmaksi syyksi.

On täysin luonnollista, että tehdyt parannusehdotukset hajaantuvat varsin laajalle alalle, osuuskuntamuodosta ja paikallisista oloista riippuen. Nyt esillä olevan probleemin kannalta ei ole syytä pyrkiä ehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn, vaan tarkoituksenmukaiselta näyttää ryhmittely 1) teknillisiin parannusehdotuksiin, 2) organisaatiota koskeviin parannusehdotuksiin ja 3) yleistä toimintatavoitetta koskeviin toivomuksiin.

Ensimmäiseen ryhmään luetaan tällöin sellaiset liikkeen johdon tai henkilökunnan toteutettavissa olevat ehdotukset kuin erilaisten palvelumuotojen kehittäminen tai tilitysten nopeuttaminen. Tyypillisinä esimerkkeinä toisessa ryhmässä ovat osuuskuntien hallintoon ja liikkeen toiminnan laajuuteen kohdistetut ehdotukset. Viimeiseen ryhmään on luettu ehkä vaikeimmin toteutettavat toivomukset joko tuotteiden tai tarvikkeiden hintojen tasosta tai osuuskunnan toiminnan suuntaamisesta selvemmin maatalousintressien mukaisesti.

Taulukossa 34 esitetyistä ryhmistä on ensimmäinen periaatteelliselta kannalta vähiten mielenkiintoinen. Siihen kuuluvien parannusten toteuttaminen on liikkeen johdon avulla usein suhteellisen helposti toteutettavissa. Sen sijaan jo organisatooristen muutoksien ehdottaminen edellyttää

Taulukko 34. Osuuskuntien toimintaa koskevien parannusehdotusten jakautuminen

	Kaikista haastatelluista ehdotti		
	teknillisiä parannuksia %	organisatoorisia parannuksia %	toimintatavoitteita koskevia parannuksia %
SOK-laiset kaupat	20	3	12
Kassat	4	6	12
Meijerit	13	3	7
Teurastamot ...	9	2	7

tyytymättömiltä huomattavasti suurempaa henkistä panosta, puhumattakaan toimintatavoitetta koskevista kysymyksistä. Samat henkilöt, jotka herkästi tarttuvat puhelimen kampeen tilitysten viipyessä, eivät vaivaudu omalta osaltaan edistämään korjauksen aikaansaamista tällaisessa paljon laajakantoisemmassa kysymyksessä. Ajateltakoon vain esimerkiksi nuoremman polven tyytymättömyyttä siihen, että heillä ei ole mahdollisuutta päästä osuuskunnan johtoelimiin. Tämä ilmiö saattaa johtua suurelta osalta siitä, että nuoremmat eivät ole kyllin aktiivisesti mukana toiminnassa.

Viljelijäin aktiivisen panoksen valottamiseksi tiedusteltiin haastatelluilta edelleen, ovatko he keskustelleet osuuskunnan johdon kanssa tässä esittämistään parannusehdotuksista. Saaduista vastauksista käy ilmi, että vain hyvin pieni osa oli pyrkinyt täten saamaan parannuksen toteutetuksi. Kaikista haastatelluista ilmoittaa 9 prosenttia keskustelleensa SOK-laisten kauppojen johdon kanssa, 7 prosenttia meijerien johdon kanssa, 6 prosenttia teurastamojen johdon tai edustajien kanssa ja 4 prosenttia kassojen johdon kanssa.

Osuuskuntien jäsenistölle luonnollisin tapa korjausten aikaansaamiseksi laajakantoisemmissa kysymyksissä olisi luonnollisesti niiden esille ottaminen osuuskunnan

kokouksissa. Kun niissä käymistä voidaan yleisestikin pitää eräänä jäsenistön henkisen aktiviteetin tärkeänä mittapuuna, on syytä selvittää haastatellun tässä suhteessa esiin tuomia näkökohtia hieman tarkemmin. Taulukon 35 avulla voidaan luoda käsitys kokouksissa käynnin yleisyydestä haastattelua edeltäneenä vuonna.

Taulukko 35. Jäsenten osallistuminen osuuskunnan kokouksiin

	Kaikista jäsenistä osallistui					
	kaikkiin kokouksiin %	melkein kaikkiin kokouksiin %	joka toiseen kokoukseen %	silloin tällöin %	ei yhteenkään %	ei vast. %
SOK-laiset kaupat	6	7	2	17	58	10
Kassat	6	5	2	14	63	10
Meijerit	11	7	3	18	54	7

Toteamus, että selvästi yli puolet jäsenistöstä ei ole osallistunut yhteenkään kokoukseen, vahvistaa edelleen käsitystämme jäsenistön vieraantumisesta. On ehkä mielenkiintoista mainita, että kaikkiin kokouksiin osallistuneiden jäsenten osuus on kassojen kohdalla jopa pienempi kuin erilaisissa luottamustoimissa olleiden osuus. Kauppojen kohdalla luottamusmiehinä olleiden ja kaikkiin kokouksiin osallistuneiden prosenttiluvut ovat samaa luokkaa. Meijereissä viimeksimainittujen osuus on huomattavasti suurempi.

Luonnollisesti olisi osuuskuntien toiminnan kehittämisen kannalta erittäin tärkeä tuntea ne tekijät, jotka ovat johtaneet kokousten vieroksumiseen. Haastattelun perusteella jakautuivat syyt poissaoloon taulukon 36 mukaisesti.

Taulukko 36. Kokouksista poisjäämiseen johtaneiden syiden jakautuminen

	Kaikista jäsenistä ilmoitti syyksi:						
	Kokouksissa käsiteltävät asiat eivät kiinnosta %	Luottaa täydellisesti os.-kunnan johtoelimiin %	Oma mielipide ei tulisi kuitenkaan huomioon otetuksi %	Ei ole aikaa %	Matka liian hankala %	Muut syyt %	Ei vastausta %
SOK-laiset kaupat	18	18	10	23	20	6	5
Kassat	17	30	5	21	17	9	1
Meijerit	15	27	6	23	18	2	9

Haastattelun tuloksia tulkittaessa on syytä panna merkille, että haastateltavien ei tarvinnut itse esittää syitä poisjäämiseen, vaan he saivat valita erilaisten vaihtoehtojen joukosta, jotka oli muodostettu suoritetun esihaastattelun perusteella. Luonnollisesti haastatelluilla oli tilaisuus esittää myös muita kuin luettelossa mainittuja syitä. Näiden osuus jäi suhteellisen pieneksi ja sisällöltään vähäpätöiseksi. On kuitenkin syytä erikseen mainita, että kokouksista tietämättömyyden tähden poisjääneitä oli vain 1—2 %. Luonnollisesti olisi odottanut, että ne jäsenet, jotka ovat

ilmoittaneet osallistuneensa osuuskuntien kaikkiin kokouksiin olisivat jättäneet vastaamatta kysymykseen, miksi he eivät ole osallistuneet. Taulukon 36 viimeistä ja taulukon 35 ensimmäistä saraketta vertaamalla voidaan kuitenkin todeta, että osa kaikkiin kokouksiin viimeksikuluneena vuonna osallistuneista on tuntenut tilitysvelvollisuutta ehkä aikaisemmista laiminlyönneistään.

Osuuskuntien toiminnasta välinpitämättömien jäsenten osuus voidaan saatujen tulosten perusteella todeta varsin huomattavaksi. Avoimeksi jää kuitenkin vielä kysymys, missä määrin tämä välinpitämättömyys kenties johtuu siitä tavasta, jolla jäsenet katsovat osuuskunnan asioita hoidettavan. Jos jäsenistö ajatellaan jaetuksi osuuskunnan toiminnasta hyvän, tyydyttävän ja heikon arvosanan antaneihin, voidaan tehdä tiettyjä hypoteeseja näiden ryhmien erilaisesta suhtautumisesta kokouksissa käyntiin. Voitaisiin täydellä syyllä olettaa, että ne jäsenet, jotka ovat osuuskuntaa arvostelleet parhailla arvosanoilla, ovat kokouksissa runsaimmin edustettuina ja poisjäädessäänkin esittävät syyksi täydellisen luottamuksen osuuskunnan johtoelimiin. Voidaan myös ajatella, että niin kauan kuin liiketoiminta luistaa suhteellisen tasaisesti ja kokouksissa esiin tulevat kysymykset ovat rutiiniluontoisia, »vain» selostuksia edellisen vuoden toiminnasta jne., ei jäsenistön enemmistö ehkä jaksa kiinnostua tai ei löydä aikaa kokouksissa käymiseen. Ne jäsenet, jotka antavat osuuskuntien hallinnosta arvostelun kohtalainen, eivätkä osaa ilmoittaa mitään päämäärää osuuskunnille, ovat ehkä runsaimmin edustettuina kokonaan poisjääneiden ja kokouksien asioista kiinnostumattomien ryhmässä. Näiden hypoteesien varmistamiseen ei tässä yhteydessä kuitenkaan ole ollut tilaisuutta.

Periaatteellisesti erityisen tärkeän kysymyksen muodostaa jäsenten käsitys mahdollisuuksistaan vaikuttaa osuuskunnan asioihin. Viime vuosikymmeninä tapahtuneen osuuskuntien koon voimakkaan kasvun seurauksena on tunnetusti olemassa vaara, että jäsen kadottaa kosketuksen osuuskuntaansa. Vaikka kokouksista poisjäämisen syitä selvitettäessä tämä näkökohta tuli osittain valotetuksi, on otettava huomioon, että tällöin suoritettu ryhmittely ei anna täysin oikeaa kuvaa asiasta, koska huomio kiinnitettiin vain yhteen tärkeimpään poisjäämisen syyhyn. Esimerkkinä ajateltakoon vain vastausta: »Ei minua kiinnosta eivätkä ne sitäpaitsi minua kuuntelisi». Siten on tarpeellista tarkastella tätä tärkeätä välinpitämättömyyteen johtavaa syytä aivan eri yhteydessä tehtyyn kysymykseen saatujen vastausten valossa. (Taulukko 37).

Taulukko 37. Jäsenten käsitys siitä, onko heillä sananvaltaa osuuskuntien asioista päätettäessä

	Kaikista vastasi			
	Kyllä %	Ei %	Ei osaa sanoa %	Ei vastausta %
SOK-laiset kaupat	49	19	32	—
Kassat	50	16	32	2
Meijerit	65	8	24	3
Teurastamot	48	9	39	4

Taulukon lukuja tarkasteltaessa herättää jälleen erityisesti huomiota vaikutuskyvystään epätietoisten suuri lukumäärä. Mielenkiintoista on todeta, että kokouksista kokonaan poisjääneiden osuus (vrt. taulukot 35 ja 37) on saman suuruinen kuin niiden jäsenten, jotka eivät ole varmoja mahdollisuuksistaan vaikuttaa osuuskunnan toimintaan.

Kun otetaan huomioon henkilöjäsenyyden periaatteellisesti suuri merkitys osuustoiminnassa, voidaan tällä käsityksellä odottaa olevan myös jäsenten käyttäytymiselle suuri

merkitys. Jos jäsen katsoo, että hän on tullut suljetuksi asioiden hoidon ulkopuolelle, merkitsee se yhteenkuuluvaisuudentunteen katoamista, jolloin vastuu omasta toiminnasta häviää perin helposti. Osuuskunta on tällöin vain eräs liike, jota käytetään silloin kun se hintasuhteet ja muut näkökohdat huomioon ottaen tuntuu sopivalta, mutta mitään velvollisuuksia osuuskunnan hyväksikäytön vastapainoksi ei ole. Ei ole tarvis liittyä edes jäseneksi, tai jos liitytäänkin, tapahtuu se vain välttämättömyyden pakosta ja uusia etuja toivoen.

Siten ei voida pitää yllättävänä haastattelun antamaa tulosta, jonka mukaan vain puolet kaikista viljelijöistä katsoo jäsenellä olevan joitakin velvollisuuksia osuuskuntaa kohtaan. Kun osuuskunnan käytöllä on keskeinen asema jäsenen velvollisuuksissa,on siihen syytä kiinnittää lähempää huomiota.

Haastateltujen käsitys käyttövelvollisuudesta, ts. jäsenuskollisuuden vaatimuksista periaatteessa ei täytä kovinkaan suuria mittoja. Tämä ilmenee kysymykseen, »missä olosuhteissa Teidän olisi mielestänne käytettävä osuuskuntaa liiketoiminnassanne», annetuista vastauksista. Niinpä 31 % katsoo, että osuuskuntaa olisi käytettävä vain silloin, kun siitä koituu taloudellista etua. Vastaavasti 41 % katsoo, että olisi käytettävä myös silloin, kun se on yhtä edullista kuin muualla, 14 % silloinkin, kun käyttö on vähän epäedullisempaa kuin muualla, 8 % vielä kun se on hetkellisesti huomattavasti epäedullisempaa kuin muualla. Lopuksi on 4 %:n suuruinen periaatteessa uskollisten ryhmä, joka katsoo käyttövelvollisuuden ulottuvan sellaiseenkin tilanteeseen, jolloin käyttö on jatkuvasti huomattavasti epäedullisempaa kuin muualla.

Vaikka esitetty puutteellisuuksien käsittely on vajavainen, voidaan sen ja aikaisemmin jäsenuskollisuudesta esitettyjen havaintojen perusteella kuitenkin suunnilleen osoittaa erään osuustoiminnassamme ilmenevän suuren heikkouden nykyiset mittasuhteet. On selvää, että jatkuvasti menestyksellinen osuustoiminta voi perustua ainoastaan vastuuntunnon ja hyvän osuustoimintaperiaatteiden tuntemuksen omaavan jäsenkunnan varaan. Tähän ei voida kuitenkaan päästä ilman laajalle levinnyttä, vallitsevaa tasoa huomattavasti parempaa osuustoimintatietoutta. Haastattelun perusteella voidaan päätellä, että nykyisin vain 66 % meidän kuuluisan osuustoimintakansamme maanviljelijöistä osaa äänioikeuden perusteita tiedusteltaessa muutamasta vaihtoehdosta valita oikean, että alle puolet tietää, miten osuuskunnan hallitus valitaan, että vain 15 prosentilla on tyydyttävä tieto osuuskunnan päätäntävaltaa edustavista elimistä ja että vain neljänneksellä on jonkinlainen käsitys osuustoiminnan organisaatiosta maassamme. Näissä olosuhteissa ei voida odottaa, että viljelijäin asenne ja toimintatavat selviäisivät tyydyttävästi kriitillisestä arvostelusta.

Osuustoiminta on henkisesti korkeat vaatimukset asettava liiketoiminnan muoto. Siten on viljelijäväestön kyvyllä ymmärtää keskeisten osuustoimintaperiaatteiden sisällys ratkaiseva merkitys maatalousosuustoimintamme tulevalle kehitykselle. Viljelijäväestö on saatava tajuamaan, ettei liikelaitokselle annettu nimi osuuskunta ole mikään ihmelääke, joka sellaisenaan pystyy ratkaisemaan taloudelliset vaikeudet. On tehtävä selväksi, että kunkin yksityisen osuuskunnan ja koko osuuskuntaryhmän kyky tyydyttää taloudellisia vaatimuksia riippuu oleellisesti kunkin yksityisen jäsenen liiketoiminnassaan noudattamista tavoista. Yksilöt on saatava tietoisiksi merkityksestään kokonaisuuden osana.